T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİK İSTİHBARATIN KAMU YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ

SEFA KALKAN

Danışman : Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU
Jüri Üyesi : Doç. Dr. Deniz KUNDAKÇI
Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Muhammed Ali YETGİN

KASTAMONU-2025

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Sefa KALKAN

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

STRATEJİK İSTİHBARATIN KAMU YÖNETİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ

SEFA KALKAN

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

İnsanlık tarihi boyunca bireyler bazen bilinmeyeni bilmek, keşfetmek arzusu ile bazen de güvenlikleri için bilgiler toplamışlardır. Devletler ise ulusal güvenliklerini sağlamak, siyasi kararlar almak veya siyasi çıkarlarını korumak için bilgi toplamak ihtiyacı duymuşlardır. Devletlerin bilgiye olan ihtiyaçları başlarda yalnızca haber alma faaliyeti olarak gerçekleştirilmiş olmasına karşın yakın tarihimizde her devlet kendi bekası için diğer devletler, devlet dışı gruplar veya bireyler hakkında bilgiler toplayacak kurumsal istihbarat yapılanmaları oluşturmuşlardır. Devletlerin bir anlamda bağışıklık sistemi denilebilecek istihbarat yapılanmaları, siyasi karar alıcıların karşılaştıkları siyasal, askeri, ekonomik ve sosyal sorunlara teyit edilmiş bilgiler sunarak siyasi karar alıcı iradeye yardımcı olmaktadırlar. İstihbarat yapılanmaları, başarılı bir karar alma süreci için siyasi karar alıcı iradeye günlük sorunlara üretecekleri çözümlerde genellikle taktiksel veya operasyonel istihbarat sunarken, çözümü uzun zamana yayılan ve sonuçları hemen gözlemlenemeyen konularda stratejik istihbarat sunarak bu işlevini yerine getirmektedir. Ancak kamu yönetiminin başarılı olması için yalnızca istihbarat faaliyetleri ile elde edilen verilerin olması yeterli olmayıp, yönetimsel karar alma sürecinin de istihbari verilerle uyum içerisinde yürütülmesi gerekmektedir. Ayrıca başarılı bir karar alma süreci için öncelikle bilginin elde edilmesi ve analiz edilmesinin yanında, edinilen bilgilerin objektif olarak sunulması ve gizlilik ilkesine uygun saklanması da elde edilmesi kadar önemlidir. İstihbarat birimlerinin de devleti temsil eden siyasal iradenin kamu yönetimi ve uluslararası politikalarında karar alma mekanizmasının bir parçası olmaları, faaliyetlerinin gizli olmasını gerektirmektedir. 16. yüzyılda güçlü bir istihbarata sahip olan Venedik Devleti'nde gizlilik bir erdem olarak görülmekte ve "Hiçbir şey, konseylerimizde tartışılan sırların ifşası kadar tehlikeli olamaz ve devlet işlerimizi hasara uğratıp tahrip edemez." denilerek devletin bekası için devlet işlerinde gizliliğin ne kadar önemli bir olgu olduğu hususu vurgulanmıştır. Sonuç olarak devletlerin gerek kamu yönetiminde gerekse uluslararası ilişkilerinde yardımcısı olan istihbarat birimleri tarafından gizlilik içerisinde temin edilen çarpanı yüksek stratejik, taktik ve operasyonel istihbarat bilgileri, temsil ettikleri devletin kamu yönetiminde ve diplomatik ilişkilerinde doğru stratejik hamleler yapmasına yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla kamu yönetiminde ve uluslararası ilişkilerde başarılı istihbarat faaliyetleri ile büyük kazanımlar elde edilebilecekken, başarısız istihbarat faaliyetleri ile alınacak kararlar da yönetim başarısızlığına neden olabilecektir.

ANAHTAR KELİMELER: İstihbarat, Diplomasi, Uluslararası İlişkiler, Ulusal Güvenlik

Şubat 2025, 67 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

THE IMPACT OF STRATEGIC INTELLIGENCE ON PUBLIC ADMINISTRATION AND INTERNATIONAL RELATIONS

SEFA KALKAN

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. DR. YAVUZ GÜLOĞLU

Throughout human history, individuals have gathered information either out of a desire to uncover the unknown and explore new frontiers or for security purposes. Similarly, states have felt the need to collect intelligence to ensure national security, make political decisions, or safeguard their political interests. While intelligence activities initially consisted merely of information gathering, in modern times, states have established institutional intelligence structures to collect data on other states, non-state actors, and individuals for the sake of their survival. These intelligence organizations, which can be considered the immune system of a state, support political decision-makers by providing verified information on political, military, economic, and social issues. Intelligence structures contribute to a successful decision-making process by offering tactical or operational intelligence for immediate problem-solving and strategic intelligence for long-term issues whose outcomes may not be immediately observable. However, the mere existence of intelligence data is insufficient for effective public administration; the decision-making process must also align with intelligence findings. Furthermore, for a successful decision-making process, not only must information be collected and analyzed, but it must also be presented objectively and stored in accordance with the principle of confidentiality. Since intelligence agencies function as part of the decision-making mechanism in public administration and international politics, the covert nature of their activities is essential. In the 16th century, secrecy was regarded as a virtue in the Venetian Republic, which had a formidable intelligence system. It was famously stated, "Nothing can be as dangerous as the disclosure of secrets discussed in our councils, nor can anything cause more damage or destruction to state affairs." This statement highlights the critical importance of confidentiality in state affairs for the survival of the state. In conclusion, the high-impact strategic, tactical, and operational intelligence gathered covertly by intelligence agencies plays a crucial role in enabling states to make well-informed strategic moves in public administration and diplomatic relations. Therefore, while successful intelligence activities can lead to significant gains in governance and international relations, failed intelligence operations can result in poor decision-making and administrative failures.

KEYWORDS: Intelligence, Diplomacy, International Relations, National Security

February 2025, 67 Page

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince tecrübeleri ve bilgi birikimleri ile değerli katkılarda bulunan, yol gösteren, eğitim, aşamasından tez çalışmamın ortaya çıkmasına kadar her aşamada desteklerini esirgemeyen Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalının değerli öğretim üyelerine ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme saygılarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Sefa KALKAN

Kastamonu, 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ... **ii**
TAAHHÜTNAME ... **iii**
ÖZET ... **iv**
ABSTRACT ... **v**
TEŞEKKÜR ... **vi**
İÇİNDEKİLER ... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ... **ix**
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ ... **x**
1. GİRİŞ ... **1**
2. İSTİBARAT KAVRAMININ TANIMI ve TARİHSEL GELİŞİMİ ... **5**
2.1 İstihbarat Kavramı ... 5
2.2 İstihbarat Tarihi ... 6
2.3 İstihbarat Çarkı ... 9
2.3.1 İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti ... 11
2.3.2 Haberlerin Toplanması ... 11
2.3.3 Haberlerin İşlenmesi ... 12
2.3.4 Ürün Olarak İstihbaratın Sunulması ... 13
2.4 İstihbaratın İşlevlerine Göre Sınıflandırılması ... 14
2.4.1 Kapsamına Göre İstihbarat Faaliyetleri ... 14
2.4.1.1 Taktiksel istihbarat ... 15
2.4.1.2 Operasyonel istihbarat ... 15
2.4.1.3 Stratejik istihbarat ... 15
2.4.2 Faaliyet Alanlarına Göre İstihbarat ... 16
2.4.2.1 Sosyal alan istihbarat faaliyeti ... 16
2.4.2.2 Ekonomik alan istihbarat faaliyeti ... 17
2.4.2.3 Siyasi alan istihbarat faaliyeti ... 18
2.4.2.4 Askeri alan istihbarat faaliyeti ... 18
2.4.2.5 Coğrafi alan istihbarat faaliyeti ... 19
2.4.2.6 Biyografik istihbarat faaliyeti ... 19
2.4.2.7 Ulaştırma ve iletişim alanında istihbarat faaliyeti ... 20
2.4.2.8 Bilim ve teknik alanında istihbarat faaliyeti ... 21
2.4.2.9 Siber alan istihbarat faaliyeti ... 21
2.4.3 Toplanma Yöntemlerine Göre İstihbarat ... 23
2.4.3.1 İnsan istihbaratı (HUMINT) ... 24
2.4.3.2 Sinyal istihbaratı (SIGINT) ... 25
2.4.3.3 Ölçüm ve iz istihbaratı (MASINT) ... 25
2.4.3.4 Görüntü istihbaratı (IMINT) ... 26
2.4.3.5 Coğrafi konum istihbaratı (GEOINT) ... 26
2.4.3.6 Açık kaynak istihbaratı (OSINT) ... 26
2.4.3.7 Teknik kaynaklı istihbarat (TECHINT) ... 27
3. KAMU YÖNETİMİNDE İSTİHBARAT FAALİYETLERİ ve ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ İLİŞKİSİ ... **28**
3.1 Hayatın Gizli Alanı ve Özel Hayatın Gizliliği Kavramları ... 29

3.2 Açık- Yarı Açık ve Kapalı Kaynaklardan İstihbarat Temininin Hukuki Boyutu 30
3.3 Türkiye'de İstihbarat Faaliyetleri Kapsamında Özel Hayata Müdahalenin Hukuksal Zemini 32
3.3.1 Türk Hukuk Sisteminde Özel Hayatın Korunması 33
3.3.2 Türk Hukuk Sisteminde Özel Hayatın Uluslararası Anlaşmalarla Korunması 34
3.3.3 Türkiye'de Adli ve Ulusal Güvenlik Amaçlı Elde Edilen İstihbarat Verilerinin Hukuki Değeri 34
4. İSTİHBARAT SİSTEMLERİNDEKİ YAPISAL ve FONKSİYONEL AKSAKLIKLARIN KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ 36
4.1 Algı Sorunu 36
4.2 Sistemsel ve Yapısal Sorunlar 38
4.3 Ekol Sorunu 39
4.4 Eğitim Sorunu 40
4.5 Hukuksal Sorunlar 41
4.6 Kurumlar Arasında İş Birliği ve Koordinasyon Sorunu 42
4.7 Şeffaflaşamama Sorunu 43
4.8 Denetim Sorunu 44
5. DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI ve İSTİHBARAT BAŞARISIZLIKLARININ KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ 46
5.1 Kamu Yönetiminde Güvenlikleştirme Unsuru Olarak İstihbarat 46
5.2 İstihbarat Başarısızlıklarının Kamu Yönetimine Etkileri 48
6. STRATEJİK İSTİHBARATIN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ 51
6.1 Uluslararası İlişkiler Kavramı ve Stratejik İstihbarat İlişkisi 51
6.2 Uluslararası İlişkilerde İstihbarata Karşı Koyma Faaliyetleri (İKK) 54
6.3 Türkiye Cumhuriyeti Diplomasi Tarihinde Stratejik İstihbarat 55
7. SONUÇ 62
KAYNAKLAR 65

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 2.1 İstihbarat çarkı 11

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
ACINT : Acoustical İntelligence
AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
CIA : Merkezi İstihbarat Teşkilatı (Central İntelligence Agency)
CMK : Ceza Muhakemesi Kanunu
DDoS : Dağıtık Hizmet Engelleme (Distributed Denial of Service)
DEAŞ : Ed Devlet'ul İslamiy El- Irak Veş- Şam
ELINT : Elektronik İstihbarat (Electronic İntelligence)
FKF : Fikir Kulüpleri Federasyonu
GEOINT : Coğrafi Konum İstihbaratı (Geospatial Intelligence)
GSM : Mobil İletişim İçin Küresel Sistem (Global System for Mobile Communications)
HUMINT : İnsan İstihbaratı (Human İntelligence)
IMINT : Görüntü İstihbaratı
IRINT : Infrared İntelligence
İHA : İnsansız Hava Aracı
İKK : İstihbarata Karşı Koyma
MAH : Milli Emniyet Hizmeti Riyaseti
MASINT : Ölçüm İstihbaratı (Measurement and Signature Intelligence)
MİKK : Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu
MİT : Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO : Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (North Atlantic Treaty Organisation)
NUCINT : Nuclear İntelligence
OSINT : Açık Kaynak İstihbaratı (Open Source intelligence)
PKK : Kürdistan İşçi Partisi (Partiya Karkeren Kürdistane)
RADINT : Radar İntelligence
SIGINT : Sinyal İstihbaratı (Signal İntelligence)
SİHA : Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TCK : Türk Ceza Kanunu
TDK : Türk Dil Kurumu
TECHINT : Teknik İstihbarat (Technical İntelligence)
TELINT : Telemetri İstihbaratı (Telemetri İntelligence)
YPG : Halk Savunma Birlikleri (Yekineyen Parastina Gel)

1. GİRİŞ

İnsanda doğuştan var olan merak duygusu ve bilinmeyeni bilme isteği, zamanla toplumları yöneten politika yapıcıların da ilgileri ile istihbarat yapılanmalarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. İstihbarat yapılanmaları başlarda zayıf yapılarken yakın tarihimizde teknolojinin gelişmesi ile bilgiye ulaşmaktaki kolaylık ve Soğuk Savaş'la başlayan savaşmazlık sürecinde, devletlerin istihbarat kurumları uluslararası ilişkilerde kullanılan en önemli argümanlardan biri haline gelmiştir. Eski çağlardan beri kullanılan istihbarat faaliyetleri günümüzde bilimsel olarak ele alınarak devletin iç işlerinde ve uluslararası ilişkilerinde devlet yöneticilerinin siyasi kararlarını etkiler hale gelmiştir. Gerek ulusal gerekse uluslararası yönetimsel karar alma sürecinde "İstihbarat teşkilatı tarafından, ihtiyaç duyulan bilgiler sunulmadığı takdirde karar alıcının durumu karanlık odada ışık olmadan yürümeye" (Keleştemur, 2018: 22) benzeyecektir. Geleneksel kamu yönetiminde istihbaratın politika yapımında önemi sınırlıyken değişen ve modernleşen devlet yönetimi ve politika yapım süreçleri ile önem sırasında ilk sıralarda kendisine yer bulduğu söylenebilir. Savaşların da politika yapım sürecinin bir parçası olduğu düşünüldüğünde, edinilecek bilgilerin istihbarata dönüştürülerek savaş öncesinde ve savaş esnasında operasyonel ve taktiksel olarak, savaş sonrasında ise politika yapımı sürecinde stratejik istihbarat olarak doğru kararlar verilmesindeki önemi son derece büyüktür. Siyasi karar alıcı irade sahipleri, teknolojik gelişmeler ile birlikte gereksinimlerini karşılamak için istihbarat yapılanmalarını da son teknoloji ile donatarak modern hale getirmişlerdir. Özellikle 1945'te İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden 1991 yılında SSCB'nin dağılmasına kadar süren Soğuk Savaş döneminde, ABD ve SSCB arasında oluşan yeni güç dengesinde istihbarat savaşları ile hasım devletleri yıpratma çabası içerisine girmeleri, istihbarat sistemlerinin gelişimine büyük önem verilmesine neden olmuştur. İstihbaratın akademik olarak ele alınıp bilim haline gelmesi de yine bu döneme rastlamaktadır. İki kutuplu hale gelen Dünya da 1949 yılında oluşturulan Kuzey Atlantik Anlaşma Örgütü (NATO) ve 1955 yılında oluşturulan Varşova Paktı, devletleri blok devletler haline getirmiş, kurulan siyasi birliklerle devletler siyasi devlet kümeleri oluşturmuşlardır. Fiziksel olarak geniş bir alana yayılan devlet kümeleri ile konvansiyonel ordular ile mücadele etmenin güçlüğü istihbarat operasyonlarının kullanılmasını zorunlu hale

getirmiştir. Bu duruma çözüm olarak ABD Başkanı Harry S. Truman tarafından 1947 yılında onaylanan Ulusal Güvenlik Yasası ile Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) kurulmuş ve uluslararası çapta operasyon yapma yetkisi verilmiştir. ABD'de yürürlüğe giren bu yasa ile uluslararası literatürde Ulusal Güvenlik Kavramı ilk defa dile getirilmiştir. ABD'nin öncülük ettiği Ulusal Güvenlik Kavramı diğer devletler tarafından da kısa sürede benimsenmiştir. Aynı zamanda yeni oluşturulan bu kavram ile devletlerin ulusal güvenliklerini temin etmek için rakip devletlerin siyasi sınırlarında operasyon yapmalarına olanak sağlanması, Doğu ve Batı Almanya örneğinde olduğu gibi karşı blok devletlerine fiziksel yakınlıkları olan devletleri istihbarat yapılanmalarının desteği ile çıkarları doğrultusunda siper devletler veya karargah devletler olarak kullanmalarına imkan vermiş, bu durum da ulusal güvenlik ve uluslararası ilişkiler bağlamında istihbaratın önemini bir kat daha artırmıştır. Devletler konvansiyonel savaş yapmanın blok devletlerin ve kendilerinin siyasi çıkarlarına zarar vereceği durumlarda da devlet istihbarat organları tarafından desteklenen örtülü istihbarat operasyonları (Covert Action) ve asimetrik savaş denilen yine istihbarat birimleri destekli gerilla yapılanmaları üzerinden gerçekleştirdikleri eylemler ile istedikleri politik faydayı elde etme yoluna gitmişlerdir. Dolayısıyla "Örtülü operasyonlar, dış politika ve ulusal güvenlik hedeflerinin gerçekleştirilmesinde istihbarat sisteminin entegre bir parçası" (Rasulov-Jane, 2024: 221) olarak yürütülmüştür. İkinci dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte en önemli savaş argümanı üniforma giymiş ordular ile cephe savaşları yerine paramiliter gruplarca yapılan asimetrik savaş denilen devlet dışı aktörlerin istihbarat faaliyetleri ile önce politize edilmesi, daha sonra uygun zaman ve zeminde mobilize edilerek faydacı devletin politik çıkarları için eylemsellik sürecine evrilmeleri ile yürütülen vekalet savaşlarıdır. Özellikle değişen politika yapım sürecinde, yeni konjonktürde devletler, askeri bir savaş ihtimalini en son politik seçenek olarak görmüşler ve bu sürece geçmeden önce hibrit savaş denilen birden fazla metodun kullanıldığı ulusal ve uluslararası politika yapım sürecine girmişlerdir. Bu denli bir politika yapım sürecinde de en önemli yardımcıları ise yine istihbarat yapılanmaları ve ürettikleri taktik, operasyonel ve stratejik istihbaratlar olmuştur.

Devletler geleneksel veya modern yapılarda olmasına bakılmaksızın istihbarat faaliyetleri yürütmekte ve elde edilen bilgilerden yararlanmaktadırlar. Ancak

istihbaratın elde edilmesindeki başarı tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Bunun yanında siyasi karar alıcı devlet yönetiminin, iç ve dış politika yapım sürecinde elde edilen istihbarat ile uyumlu politika üretmesi de gerekmektedir. Ayrıca istihbarat başarısızlığına neden olabilecek pek çok sebep bulunmaktadır. Bu sebeplerden en yaygın olanına örnek olarak istihbaratı üreten birimdeki görevlilerin, yönetimin temsil ettiği görüşün aksine bir görüşe sahip olması gösterilebilir. Bu durum da istihbaratın politikleşmesi söz konusu olurken bazı durumlarda ise aynı görüşü temsil etmesine rağmen birtakım çıkarlar için doğru istihbarat verileri sunmaması da istihbarat başarısızlığına neden olabilecektir. Ülkemiz idare tarihinde de 1971'de "Demirel, yıllar sonra Doğu'ya sorduğu halde neden daha önce kendisine darbenin gelişini söylemediğini sorunca, Cumhurbaşkanı söylememi istemedi, yanıtını" (Yetkin, 2018: 226) alması, istihbaratın politikleşmesinin karar alıcı siyasi iradenin başarısız politik kararlar almasına neden olduğunun örneği olmuştur. İstihbarat başarısızlığına götürebilecek bir diğer sebep ise istihbarat üreten birimce "Karar vericinin politik hassasiyetlerinin aşırı dikkate alınması ve karar vericinin duymak istediği şeyi söyleme eğiliminden kaynaklanmaktadır" (Önder-Kodaman, 2022: 4).

Doğru bir istihbaratın sahip olması gereken özelliklerin başında, politik herhangi bir seçeneği işaret etmeksizin probleme yönelik çözümler sunması gelmektedir. Politikacılar da zaman zaman politik kaygılarla istihbarat verilerinin aksine bir politika uygulayabilirler. Dolayısıyla bu durum da başarısız bir siyasi karar alma sürecini doğuracaktır. İstihbarat üreticisi bu gibi durumlarda analitik yargılarında profesyonelce bir yaklaşım sergilemeli ve politikacı gibi konuları siyasi kaygılarla değerlendirmemeli, kendi politik iradesini ve politikacıların iradesini dikkate almadan eldeki verilerin objektif değerlendirilmesi ile somut olgulara göre analiz gerçekleştirerek süreci yönetmelidir. Politika ve istihbarat üreticileri arasında bir başka önemli sorun ise politika yapıcıların istihbari bilgileri fazlaca kullanması ve devlet yönetimini hukuk devleti olmaktan uzaklaştırıp aşırı kontrolcü politikalar ile devleti istihbarat devleti haline getirmesidir. İstihbarat yöneticilerinin devletin siyasi karar alma mekanizmasında adeta bir gölge hükümet haline gelmesi ise yönetim başarısızlığı olarak değerlendirilmelidir. Bir diğer önemli husus ise operasyonel ve taktik istihbaratın sıkça kullanılması, ancak uzun vadeli planlar kapsamında stratejik istihbaratın öneminin kavranamamasıdır. Stratejik istihbarat, siyasal karar alıcıların

mutlak surette kullanması gereken uzun vadeli planlarını hayata geçirmesinde en önemli yardımcısıdır. Araştırmanın ilerleyen bölümlerinde nitel araştırma yöntemlerine dayalı amaçlı örneklem tekniği ile devletlerin, kamu yönetiminde ve uluslararası ilişkilerinde istihbarat birimlerince istihbarat metot ve taktikleri ile elde edilen verileri başarılı ve başarısız kullanımlarının örnekleri üzerinden betimsel analizleri yapılmış ve istihbarat kavramı, istihbarat faaliyetleri ile kişilik hakları ilişkisi, istihbarat kavramının gelişimi, stratejik istihbaratın uluslararası ilişkilerde önemi ve kamu yönetimi başarısızlığı ile istihbarat faaliyetleri arasındaki ilişkiye dikkat çekilmek istenmiştir.

2. İSTİBARAT KAVRAMININ TANIMI ve TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1 İstihbarat Kavramı

İstihbarat kavram olarak çoklu kaynaklardan haber alma sürecinde elde edilen bilginin doğruluğunun teyit edilmesi ve analiz edilmesi sonucu kullanıma hazır hale getirilmesi sürecidir. Yöntemsel olarak istihbarat analizi ise en az iki veri veya mümkün olan diğer tüm veriler ile yapılan değerlendirme sonucu elde edilecek çıkarımların raporlanmasıdır. "İstihbarat bilgi toplama ve yorumlama aşamasında sosyoloji, ekonomi, din, istatistik, uluslararası ilişkiler, tarih vb. bilimlerle de çalıştığı için bir toplum bilimidir. Bu bağlamda da istihbarat gücü olmayan devletler bu karmaşık yapıda etkili politikalar üretmekte zorlanmaktadırlar. Diğer taraftan istihbarat, ülkelerin ister ulusal olsun ister bölgesel olsun isterse de küresel olsun dünyadaki siyasi gelişmelerde üstünlük ve avantaj sağlamalarına yardımcı unsur olmaktadır." (Koca, 2019: 11) Kelime olarak istihbarat "haber" kelimesi gibi köken olarak Arapça 'habera' fiilinden türetilmiş ve isimleşmiştir. Türk Dil Kurumu güncel Türkçe Sözlük' te istihbarat "yeni öğrenilen bilgiler, haberler." olarak tanımlanmıştır. İstihbarat tanımı Milli İstihbarat Teşkilatına göre "Politika yapıcıların ve ilgili devlet kuruluşlarının milli güvenlik ve menfaatlere ilişkin konularda doğru kararları verebilmek için ihtiyaç duydukları, rakip veya düşman tarafından korunan haber, bilgi ve tecrübeleri esas alan, bunların gizli toplama, işleme, analiz ve değerlendirme işleminden geçirilmesiyle üretilen, ilgili olduğu konuda karar vericiler için yeni bir anlayış geliştiren nihai ürün ve bu ürünü ortaya çıkaran faaliyet" (URL-1, 2025) denilerek istihbaratın politika yapıcılara yol gösterici işlevine dikkat çekilmiştir. İstihbarat insanın var olmasından bu yana çeşitli alanlarda kullanılan çağlar aşan bir kavram olarak zamanla tekniği ve metotları değişen bir kavram olmakla birlikte temelde ham bilginin birtakım süreçlerden geçirilerek ürünün (istihbarat) ortaya çıkarılmasıdır. Yalnız bilgi elde etmek istihbarat olarak tanımlanamaz, bilgi akıl süzgecinden geçirilmeli, doğruluğu en az iki veri ile veya mümkün olan diğer tüm verilerle analiz edilerek ortaya teyit edilmiş bilgi yani istihbarat çıkarılmalıdır. İstihbarat, kamu düzeni veya ulusal güvenlik maksatlı yapılmakla birlikte, meydana gelen bir suç kapsamında delil elde etmek için adli maksatlı bilgi toplama sürecinde elde edilen verilerin adli mercilerce

analize tabi tutulması da istihbarat faaliyeti olarak değerlendirilebilecektir. “Her iki amaç için yapılan istihbarat faaliyetleri çoğu kez birleşmektedir. Bunu, en belirgin olarak organize suçlulukla mücadele ve iç güvenlik amaçlı istihbarat faaliyetlerinde görmekteyiz. Burada devletin ulusal güvenliği söz konusu olduğu için istihbarat birimleri tarafından; bir suç oluştuğu için ceza muhakemesi tedbiri olarak kolluk birimleri tarafından ve yine önleyici maksatlı olarak istihbarat veya kolluk birimleri tarafından istihbarat faaliyetleri yürütülecektir.” (Durmuş, 2006: 51-52) Adli maksatlı istihbarat faaliyetleri ile kamu düzeni ve ulusal güvenlik maksatlı istihbarat faaliyetleri yazının ilerleyen bölümünde ayrıntılı ele alınacağından bu bölümde öncelikle istihbarat kavramı üzerinde durulacaktır.

2.2 İstihbarat Tarihi

Günümüz dünyasında istihbarat devletlerin ve özel kurumların muhatapları ile aralarında gerçekleştirecekleri ilişkilerinde, savaş esnasında hatta barış dönemlerinde bile hedef yapı veya devlet hakkında veriler toplamak için gerçekleştirilen faaliyetler veya toplanan verilerin korunmasının sağlanması için gerçekleştirilen faaliyetlerin tamamı istihbarat olarak tanımlanabilir. İstihbarat, şirketler tarafından rakiplerinin teknolojik ve ekonomik kapasitelerinin analiz edilmesi için kullanılmaktayken, devletler tarafından rakip devletlerin stratejik bilgilerinin ele geçirilmesi ve ele geçirilen bilgilerle çıkarlarına uygun siyasi kararlar alınarak avantajlı bir konum elde etmekte kullanılmaktadır.

Tarihte yaşamış Türk kavimleri göçebe yaşamları ile uyumlu olarak hayvanların izini sürmek suretiyle avcılık yaparak yaşamlarını sürdürmüşlerdir. “Özellikle Çin devletleri ile yaşanan mücadeleler sırasında çaşıt denilen, ilerleyen zamanlarda ise martolos denilen devşirme casuslar kullanılarak istihbarat faaliyetleri yürütülmüştür.” (Keleştemur, 2018: 5). Bu dönemde kurulan haber alma teşkilatları daha çok haber toplamak, hakana toplanan bilgileri ulaştırmak amaçlı faaliyetler olarak yürütülmüştür. Ayrıca modern anlamda istihbarata karşı koyma faaliyeti olarak nitelendirilebilecek bir koruyucu yapılanmanın oluşturulamaması da düşmanlarının kendi topraklarında istihbarat toplamasını engelleyememeleri sebebiyle devletlerinin yıkılmasını hızlandırdığı da söylenebilir. İstihbarat faaliyetlerinin 18. yüzyıla kadar

daha çok askeri amaçlar için ve kralların kişisel çıkarları doğrultusunda kullanıldığı görülmektedir. Napoleon da istihbarat faaliyetlerini savaşlarda ve savaşa hazırlık dönemlerinde düşmanları hakkında çeşitli yönlerden bilgiler toplayarak istatistiki verilere dayalı raporlarla düşmanlarına üstünlük sağlamaya çalışmakta kullanmıştır. İstihbaratı kurumsal anlamda kullanmaya başlayan Napoleon Bonaparte "Karargahında istatistik dairesi oluşturmuştur. Napolyon, bir yandan stratejik istihbarat yaparken diğer yandan da operasyonel ve taktik istihbaratı etkin bir şekilde kullanmıştır." (Özdağ, 2014: 47).

19. yüzyılın sonlarına doğru teknolojinin de gelişmesi ile birlikte istihbarat alanında teknolojiden faydalanılmaya başlanmıştır. Özellikle demiryollarının ve telgrafın kullanılmaya başlanılması, haberlerin toplanmasında daha etkin olunmasını sağlamıştır. Bunun sonucunda da yeni iletişim ağları oluşturularak haber alma faaliyetlerine hız verilmiştir. Yine bu dönemlerde basın kuruluşlarının hayata geçmeleri ile açık kaynak istihbaratı kavramına benzer haber alma faaliyetleri oluşturulmaya başlanılmıştır. Birinci dünya savaşına kadar geçen sürede hem telgraf ağları üzerinden oluşturulan haber alma ağları artmış hem de açık kaynak istihbaratı yöntemi daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da döneminin akademik ve teknolojik şartlarında görece başarılı bir istihbarat ağını İkinci Abdülhamit zamanında 1880 yılında Yıldız İstihbarat Teşkilatı adı verilen modern, profesyonel ve iyi organize edilmiş istihbarat ağı ile kurmuştur. "19. yüzyılın sonlarına doğru bu ağ daha da geliştirilerek devletin güçlendirilmesinde en önemli araç haline" (Altın, 2019:22) getirilmiştir. Birinci dünya savaşının kapıda olduğu yıllarda yurt içinde ve yurt dışında istihbarat yapmanın hayati önemi nedeniyle ilk kurulan yapılardan birisi de Teşkilatı Mahsusa'dır. "Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE) arşiv belgelerine göre Teşkilatı Mahsusa 17 Kasım 1913 tarihinde" (Can, 2019: 23) kurulmuştur. Modern anlamda Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ulusal ve uluslararası alanda faaliyet gösteren istihbarat servisi olan Milli İstihbarat Teşkilatı da Teşkilatı Mahsusa'nın günümüzdeki karşılığı olarak faaliyet göstermektedir.

Birinci dünya savaşının başlamasıyla en etkin kullanılan istihbarat "Daha ziyade açık kaynaklardan elde edilmiştir." (Keleştemur, 2018: 8). Hedef ülkede yayınlanan gazete ve dergi gibi halka açık yayın yapan kaynaklar hasım devletler tarafından yakından

takip edilerek düşmana karşı avantaj elde edilmeye çalışılmıştır. İstihbarat servisleri teknolojinin az geliştiği bu dönemde daha çok açık kaynak istihbaratını kullansa da insan istihbaratı da son derece önemli kazanımlar sağlamıştır.

İkinci dünya savaşı dönemine gelindiğinde teknolojik gelişmelerin hızla artması dolayısıyla istihbarat yapılanmaları da teknolojik imkanlardan daha fazla yararlanmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmişliği fazla olan ülkeler, daha fazla istihbarat toplayarak hasım devletlere karşı çarpanı yüksek tahribatlar vermiştir. Bu dönemde sinyal istihbaratı, insan istihbaratı ve özellikle yeni ortaya çıkan casus uçaklarla görüntü istihbaratı temin edilerek savaşın kazanılması için değerli bilgiler elde edilmiştir. Sinyal istihbaratının etkin olarak kullanılması devletleri bilgilerini koruma amaçlı yeni yöntemler geliştirmeye sevk etmiş, bunun en belirgin görünümü ise kriptografik sistemlerle verinin güvenliğinin sağlanılmaya çalışılması olmuştur. Geçtiğimiz dönemde kriptografinin ve teknolojinin en etkin kullanıldığı savaş olarak İkinci Dünya Savaşı kabul edilmektedir.

1945 yılından sonra İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği yıllarda Soğuk Savaş dönemi başlamış, bu dönem de ise teknoloji ve istihbarat ilişkisi aratarak devam etmiştir. İstihbaratın bir bilim olarak ele alındığı ve akademik bir yaklaşımla devletlerce tarihte en fazla desteklendiği dönem, yine Soğuk Savaş dönemi olmuştur. Bu dönemde ABD istihbarat amaçlı teknolojiyi en etkin kullanan ülke olmuştur. Yine bu dönemde Ulusal Güvenlik kavramı ortaya çıkmış, devletler ulusal güvenlikleri konusunda sürprizlerle karşılaşmamak ve rakip devletlerin teknolojik gelişmişliğini takip etmek için istihbarat servislerini etkin olarak kullanmışlardır. Soğuk Savaş'ın başlarında uydu sistemlerine ve casus uçaklara yatırımlar artarak devam etmiş, geleneksel ve modern teknolojiler kullanılarak hibrit bir istihbarat üretim sürecine girilmiştir. Günümüzde ise teknolojinin gelişmesi ve siber dünyanın artan alanı ile tam anlamıyla hibrit istihbarat sistemleri devletlerin istihbarat yapılarının en önemli istihbarat temin yöntemleri haline gelmiştir. Özellikle ABD ve İsrail, teknolojik yöntemlerle elde edilen istihbarat konusunda en başarılı ülkelerin başında gelmektedir.

Tarihin akışında ismi ve yapısı farklı olmakla birlikte başlarda istihbarat toplamaya askeri anlamda ve savaşlarda avantaj sağlamak için ihtiyaç duyulurken günümüzde

politika yapıcılar tarafından rakip devletler ve hatta müttefik devletler hakkında dahi istihbarat toplanmaktadır. Hem kendi kabiliyetlerinizi hem de düşmanınızın kabiliyetlerini bilmenin önemi dolayısıyla bilgiye sahip olma ihtiyacı, yalnızca savaşlarla sınırlandırılabilecek bir ihtiyaç değildir. Uluslararası ilişkilerden ekonomiye, bilimden teknolojik gelişmelere birçok alanda hedef kitle üzerinde istenilen politik fayda için istihbarat toplanması tarihten bu yana artan bir gereksinim olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünyanın bilinen tarihi boyunca toplumlar siyasi, askeri ve ekonomik anlamda istihbarat üretmişler ve modern çağa gelene kadar edinilen istihbari verileri daha çok savaşları konsolide edebilmek maksatlı kullanmışlardır. Dünyanın değişen güç dengesi ile devletlerin yıkılması ve yeni devletlerin kurulması devletlerin ayakta kalması için istihbarata olan ihtiyacı hiç değiştirmemiştir. Geleneksel olarak dar bir kapsamda yürütülen istihbarat faaliyetleri akademik olarak ele alınması ve devletlerin bilgiye olan ihtiyacının artmasıyla birlikte günümüzde geniş alanlarda kullanılır hale gelmiştir. Geçtiğimiz yüzyılda istihbarat üretimi kavramsal anlamda da sistematik hale getirilerek istihbarat üretimi süreci 'istihbarat çarkı' olarak tanımlanmaya başlanmıştır.

2.3 İstihbarat Çarkı

Literatüre ilk defa 1940'lı yıllarda giren istihbarat çarkı kavramı, bilginin işlenme sürecine verilen isimdir. İstihbarat çarkının haber almadan temel farkı, istihbarat çarkı bir süreci ve bu süreç sonucunda üretilen bilgiyi ifade ederken, haber alma yalnızca bilginin temin edilmesini ifade etmektedir. İstihbarat bilgisi denilince elde edilen bilgi belirli bir süreçten geçirilerek uygulanabilir hale gelmiş ve doğruluğu analizler sonucu teyit edilmiş bilgi olarak anlaşılmalıdır.

Temel istihbarat çarkı taktik, stratejik ve operasyonel istihbarat yapımı sürecinde kullanılmaya uygun bir modeldir. İstihbarat yapım süreci kesintisiz olarak devam eden ve daha sonra kendisini tekrar eden bir süreçtir. İstihbarat ihtiyaç duyulan her konuda yapılabilmekte ve karar alıcıların karar vermelerine yarayacak bilgileri temin eden istihbarat çarkına aynı zamanda istihbarat analizi de denilmektedir. Milli İstihbarat Teşkilatı'na göre istihbarat çarkı "Ham bilgi ve verilerin, karar alıcıların ihtiyaçlarına yönelik olarak tanım, açıklama ve yargılara dönüştürülme süreci" (URL-1, 2025)

olarak tanımlanmıştır. İhtiyaç duyulan konuda yapılan istihbarat yapımı sürecinden sonra istihbarat çarkı, yeni ihtiyaçlara göre tekrarlanarak talep edilen konuda istihbarat yapım süreci devam edecektir.

Gelişen bilimsel ve teknolojik imkanlar ile açık kaynak bilgilerinin elde edilmesi süreci geçmişe nazaran daha kolay hale gelmiştir. Ancak bilgiyi muhafaza eden yapılar ve devletler bilgi güvenliği anlamında çeşitli yöntemler geliştirmişlerdir. Bu durum ise hedef yapılar ve devletlerce yapılan istihbarata karşı koyma çalışmaları olarak nitelendirilmektedir. İstihbarata karşı koyma faaliyetlerini etkin şekilde gerçekleştirmeleri bu yapılara veya devletlere karşı istihbaratı temin etmeye çalışan kurum ve devletlerin yeni yöntemler geliştirmesini zorunlu hale getirmiştir. İstihbarat toplayan yapıların ve hedef yapıların değişken olmasının doğal bir sonucu olarak tam anlamıyla genel geçer bir istihbarat toplama ve işleme sürecinden bahsedilmesi mümkün olmayıp, yapısal olarak değişen ve gelişen bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Değişken bir yapıya sahip olsa da temelde istihbarat çarkı;

- İstihbarat ihtiyaçlarının tespiti (planlama)

- Haberlerin toplanması

- Haberlerin işlenmesi

- Ürün olarak istihbaratın sunulması

olarak dört ana evreden oluşmaktadır.

Şekil 2.1 İstihbarat çarkı

2.3.1 İstihbarat İhtiyaçlarının Tespiti

Karar vericiler istihbarat yapılanmalarından ilgilerine göre talepte bulunmaktadırlar. İstihbarat ihtiyacının tespit edilmesi çarkın bu aşamasında gerçekleşmektedir. Bu şekilde karar alıcılar tarafından talepte bulunulması ile istihbarat çarkının işlemeye başlaması sağlanır. Daha sonra talepler dikkate alınarak haber alma çalışmaları planlanır. Bazı durumlarda özellikle kamu güvenliğinin zorunlu kıldığı durumlarda güvenliği sağlamak ve karar alıcıların sürprizlerle karşılaşmalarını engellemek için görevliler doğrudan harekete geçerek istihbarat çarkını işletebilirler. İhtiyaçların doğru tespit edilmesi, doğru verilerin elde edilmesi ve işlenmesi doğru sonuca ulaşma noktasında son derece önem arz etmektedir. Aksi durumda kaynakların verimsiz kullanılmasına dolayısıyla hem istihbarat başarısızlığına hem de yönetim başarısızlığına yol açacağı söylenebilir. Yine bu aşamada istihbarat üretecek yapı ile iletişime geçilerek istihbarat bilgisi talep edilecek konu hakkında birlikte bir karar alınması talebin ihtiyacı karşılaması noktasında önemli bir diğer husustur.

2.3.2 Haberlerin Toplanması

Haberlerin Toplanması aşamasında karar alıcılar tarafından ihtiyaçlar belirlenmiş istihbarat üretimi için planlama yapılarak, açık ve gizli kaynaklardan insan unsuru ve teknoloji kullanılarak ham bilgiler temin edilmeye başlanmıştır. Açık kaynaklar olarak televizyon, gazete, dergi, kitap, internet sitesi, sosyal medya gibi gizlenmemiş ve herkesin kolayca erişebileceği bilgiler gösterilebilir. Açık kaynaklardan istihbarat temini çalışması maliyeti düşük ve hukuki anlamda çoğu zaman yaptırımı olmayan en

kolay yöntemdir. Ancak bu kaynakların teyidinin zor olmasının yanında manipülatif bilgiler ile zamanınızın boşa harcanması ve çok miktarda yanıltıcı bilgiler elde edilmesine neden olur ve bu durum da kaynakların etkin kullanılmasını engeller. Kapalı kaynaklar ise temin edilmesi için istihbarat metot ve taktiklerinin sıklıkla kullanılmasını zorunlu kılan doğrudan erişilemeyecek, hedef yapı tarafından kamuya duyurulmamış kaynakların hedef yapının veya devletin izni olmaksızın elde edilmesidir. Bu tür gizli kaynaklardan bilgi elde edilmesi hem maliyetli, hem riskli hem de uzun zaman alan bir süreçtir. Ayrıca açık kaynak bilgisini temin eden görevlilere göre daha nitelikli görevlilerce temin edilebilen bilgilerdir. Ayrıca istihbarat çarkının bu aşamasında olabildiğince fazla kaynaktan bilgi toplanmaya çalışılmakta, toplanan bilgiler henüz analiz edilmeden bir sonraki aşamaya kadar bilgi toplama işlemine devam edilmektedir.

2.3.3 Haberlerin İşlenmesi

Açık ve gizli kaynaklardan istihbarat metot ve taktikleri kullanılarak elde edilen verilerin tasnif edilmesi ve yorumlanarak kıymetlendirmesinin yapılması bu aşamada olmaktadır. Toplanan her türlü bilgi ve belgenin detaylı incelenmesinin yapılması, çevresel dinamiklerin değerlendirilmesi neticesinde elde edilen verilerin gerçek hayatta mümkün olabilirliği de dahil istihbarat görevlilerinin zihninde oluşan kanaatin raporlanması ile ham bilgi bu aşamada istihbarat verisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada istihbarat görevlilerinin haber alma faaliyetlerindeki başarısı kadar önemli olan bir diğer husus da istihbaratın analiz edilmesi aşamasındaki başarılarıdır. İstihbarat görevlisi karar alıcıların talepleri doğrultusunda veya görevlilerce doğrudan harekete geçilerek temin ettikleri bilgileri bütün dinamikleri göz önünde bulundurarak istihbaratı üretmeli, ancak bir karar verici gibi duygusal veya politik yaklaşımlar yerine elde edilen somut verilere dayalı bir kanaate varmalıdır. Daha sonra istihbarat görevlilerince somut verilere dayalı oluşan kanaat doğrultusunda olguların raporlaması ile haberlerin işlenmesi süreci sona erecektir.

2.3.4 Ürün Olarak İstihbaratın Sunulması

İstihbaratın sunulması aşamasında talep doğrultusunda veya doğrudan görevlilerce harekete geçilerek toplanan açık ve gizli verilerin somut veriler ve çevresel dinamiklerle mukayese edilerek bir analize tabi tutulması sonucu istihbarat üretilmiş, son aşama da ise ürün olan istihbaratın yayılması sürecine geçilmiştir. Üretilen istihbarat bilgisi her zaman karar alıcılara yönelik değildir, bazı durumlarda belli bir kitleyi veya kurumu konsolide etmek manipüle etmek veya harekete geçirmek için kasıtlı olarak yayılır, bazen de istihbarata karşı koyma faaliyeti olarak yanlış bilgilerin hedef istihbarat örgütü tarafından kasıtlı olarak elde etmeleri sağlanır. Burada karar alıcıların yürütmek istedikleri politika ekseninde kontrollü bilgi sızdırılmasından söz edilebilir. Zaman zaman da toplum mühendisliği ile kitleler üzerinde uygulanacak fabrikasyon bilgi denilen istihbarat örgütlerince üretilen gerçek dışı bilgiler yayılarak, hedef yapı veya kitle üzerinde umulan politik fayda sağlanmaya çalışılabilecektir.

İstihbarat çarkının kavramsal anlamda çok çeşitli tanımlamaları bulunsa da temel anlamda bilgi ve verilerin işlenerek kıymetlendirilmesi neticesi karar vericilere doğru bilginin yerinde ve zamanında verilmesi olarak belirtilebilir. Ancak klasik anlamda istihbarat üretim sürecinin rakip, hedef yapı ve devletler tarafından öngörülebilir olması manipüle edilmesini de kolaylaştırmaktadır. Bu durumun ortaya çıkaracağı güvenlik zafiyetlerinin önlenebilmesi için sistemsizlik bir sistem gibi uygulanmalı, bilgi kaynakları çeşitlendirilmeli ve aynı konu üzerinde birden fazla istihbarat tekniği kullanılmak sureti ile sağlıklı istihbari veriye ulaşılmaya çalışılmalıdır. Yalnızca verinin elde edilmesine odaklanmak ise hatalı bir davranış olacaktır. Her bilgi için haberin elde edildiği kaynağın güvenliği ve haber kaynağınızın güvenilirliği sorgulanmalı, haber kaynağının kapasitesi değerlendirilmeli ve haber kaynağının erişmesi olağan dışı olan verileri elde etmesi halinde de güvenilirliği ayrıca değerlendirilmelidir. Kaynağın güvenliğinin teyit edilmesi mümkün değil ise yeniden ve daha kapsamlı araştırmalar yapılmalıdır. Aynı zamanda kaynak hassasiyetinin ve kaynak güvenliğinin sağlanması kaynağın devamlılığını da sağlayacağından son derece önem arz etmektedir. Kaynak güvenliği sağlanamayan durumlarda istihbarat çarkı işletilmemeli ve mümkün olduğunca yeni haber kaynakları ile çalışmak için süreç ertelenmelidir.

2.4 İstihbaratın İşlevlerine Göre Sınıflandırılması

İstihbarat özellikle Soğuk Savaş döneminden sonra devletlerin yoğun şekilde kullandığı bir alan olarak akademik çalışmaların konusu olmuş, zamanla bilgilerin gelişerek değiştiği akademik bir disiplin haline gelmiştir. İstihbaratın temini sürecinde başlarda daha az teknolojinin kullanılması, ağırlıklı olarak ise insan unsurunun kullanılması sınırlı bir gelişmişlik gereksinimini ortaya çıkarmaktaydı. Ancak gelişen teknoloji ve artan yatırımlar sayesinde teknik istihbaratın kullanılması, istihbarat yapılanmalarınca bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak ise istihbarat disiplini yeni alanlar ile gelişme göstermiştir. Bunun en büyük örneği siber alanda ve sinyal istihbaratı alanında istihbarat temininin zorunlu hale gelmesi ve internet tabanlı programlar üzerinden yapılacak saldırılara karşı koruyucu bir istihbarata karşı koyma mekanizmasının oluşturulmasının zorunlu hale gelmesidir. Gelişen çağımızın bir diğer önemli gereksinimi ise veri yığınlarının analizinin yapılmasını gerektiren istihbarat bölümlerinin oluşturulmasıdır. İstihbarat bir disiplin olarak kapsamı, faaliyet alanları ve kullandığı teknikler olarak ayrışmakta ve akademik incelemelere konu olmaktadır.

2.4.1 Kapsamına Göre İstihbarat Faaliyetleri

Kapsamına göre istihbarat çeşitleri; taktiksel istihbarat, operasyonel istihbarat ve stratejik istihbarattır. Taktiksel ve operasyonel istihbarat faaliyetleri daha çok özel konular üzerindeki çalışmalarda kullanılmaktayken stratejik istihbarat bütüne odaklanmayı, sorunları veya konuları bir bütün olarak ve her yönüyle ele almayı amaçlar. Taktiksel ve operasyonel istihbarat kısa sürede sonuç beklenen sorunların çözümünde gerekliyken, stratejik istihbarat "Kurumsallaşmaya başlaması ile devletlerin politika belirlemesinde önemli bir araç olmuştur. Stratejik istihbarat bugün devletlerin ve karar alıcıların ayakta kalmasını ve her geçen gün riskler ve tehditlerle daha da belirsizleşen dünyada karar verebilmelerini sağlayan oldukça önemli bir paradigmadır." (Koca, 2019: 11)

2.4.1.1 Taktiksel istihbarat

Siyasi karar alıcıların talepleri doğrultusunda istihbarat yapılanmalarınca hedef devletler ve yapılar üzerinde istihbarat, farklı metotlarla elde edilmektedir. Bu metotlar ise uygulanacak yöntemin süresi ve uygulanacağı olaya göre değişkenlik göstermektedir. Özellikle devletler bulundukları siyasi konumları gereği uzun vadeli planlar ile çıkarları doğrultusunda politikalar belirler ve bu politikalarını gerçekleştirmek için gerekli siyasi adımları atarlar. Her ne kadar uzun vadeli politikalar belirlense de günlük ve ani gelişen problemlere müdahale etmek ve karşılığında sonucu hızlı bir şekilde görmek için taktiksel istihbarat kullanılır. Bir siyasi irade kısa vadeli bir siyasi karar almak istediğinde büyük ölçüde taktiksel istihbarattan yaralanmaktadır. Ayrıca taktiksel istihbarat günlük gelişen olaylarda hızlı karar alınması gerektiğinde karar alıcı siyasi iradenin elini güçlendiren ve doğru siyasi hamleler yapmasını sağlayan önemli bir istihbarat yöntemidir.

2.4.1.2 Operasyonel istihbarat

Özellikle askeri amaçlı kullanılan operasyonel istihbarat, çoklu hedefler üzerinde gerçekleştirilecek operasyonların planlanması ve uygulanmasında birden fazla yapı arasında koordinasyonun sağlanmasında kullanılan, süre bakımından taktik istihbarattan daha uzun, ancak stratejik istihbarattan daha kısa zaman diliminde gerçekleşen ve yine sonuçları faaliyetlerin akabinde gözlemlenen istihbarat çeşididir.

2.4.1.3 Stratejik istihbarat

Stratejik istihbarat taktik ve operasyonel istihbarata göre daha uzun zamana yayılmış, etkileri hemen gözlenemeyen, devletlerin veya devlet dışı yapıların daha kapsamlı planlamalar ile derinlemesine araştırmak istedikleri ve daha önce tecrübe etmedikleri bir alanda istihbarat faaliyeti yapmalarıdır. Tarihte "Gelişmiş medeniyetlerin ve güçlü devletlerin başarılarının arkasındaki önemli unsurlardan bir tanesinin (stratejik) istihbaratın etkili bir şekilde" (Gül, 2015: 3) kullanılması olduğu söylenebilir. Ancak karar alıcı yapılarca stratejik istihbarat taktik ve operasyonel istihbarat kadar yaygın kullanılmamaktadır. Bunun başlıca sebepleri operasyonel ve taktik istihbarat gibi sonuçlarının hemen gözlenememesi ve ani gelişen olaylara cevap verememesidir.

Stratejik istihbarat daha çok iç ve dış siyasetin dizayn edilmesinde ve uzun vadeli planlar yapılmasında kullanılmaktadır.

2.4.2 Faaliyet Alanlarına Göre İstihbarat

Devletler ve devlet dışı yapılar amaçları doğrultusunda hedef devletler ve yapılar hakkında bilgiler elde etmek istemektedirler. Bu bilgilerin elde edilmesi stratejik, operasyonel veya taktik istihbarat faaliyetleri ile mümkün olabilmektedir. Devletlerin gelişmiş veya az gelişmiş olmasına bakılmaksızın her devlet kendisine rakip gördüğü veya ilerleyen süreçte çatışma ihtimali bulunan devletler hakkında bilgi toplamak ister. Bunun yanında devletler pek çok konuda çıkar çatışması yaşaması durumunda da dost olup olmamasına bakmaksızın hedef devletin bilim ve teknik gelişmişliği, coğrafi yapısı, biyografik özellikleri, iletişim alt yapısı, ulaştırma alt yapısı, askeri gücü, siyasi gücü, ekonomik gücü vb. pek çok alanda bilgi toplamakta ve bu bilgilere göre siyasi ilişkiler geliştirmektedirler. Devlet dışı yapılar da yukarıda belirtilen kavramlardan amaçlarına uygun olanlarını kullanarak veriler toplamakta, bu suretle elde edilen verilerin analiz edilmesi neticesinde, rakiplerine karşı avantaj sağlamak maksatlı kullanmaktadırlar. Burada gerek devletler gerekse devlet dışı yapılar olsun amaçları doğrultusunda bilgi elde etmek için kullanabilecekleri istihbarat faaliyet alanlarına yer verilmiştir.

2.4.2.1 Sosyal alan istihbarat faaliyeti

Sosyal alan istihbaratı kavramı bir devletin veya yapının amaçları doğrultusunda hedef ülkenin veya devlet dışı yapının kültürel yapısını, tarihsel birikimlerini, günlük yaşamlarında kendi aralarında ve hedef devletin vatandaşlarının veya hedef yapıya mensup kişilerin diğer sosyal ortamlarda hareket tarzlarını gözlemleyen, görgüye ve bilgiye dayalı gözlemlerini ilerleyen süreçte kullanmak için işlenmiş veriler haline getiren bir istihbarat kavramıdır. Sosyal alan istihbaratı çok geniş bir alanı kapsamaktadır. Hedef toplumun sosyal yapısına yönelik açık kapalı tüm verilerinin elde edilmesi gerekmektedir. Yürütülen istihbarat faaliyetleri ile elde edilen verilerin hedef toplumun değer yargıları açısından ne anlama geldiği, sosyal alan istihbaratı ile anlamlandırılır. Hedef toplumun sinir uçları denilebilecek toplumu harekete geçirecek

değer yargıları veya ayrışma noktalarının tespit edilmesi ve elde edilen verilerin analizi ile kullanıma hazır duruma getirilmesi de sosyal alan istihbaratının konusunu oluşturur. Sosyal alan istihbaratı stratejik istihbarat faaliyetleri kapsamında değerlendirilebilecek bir istihbarat faaliyetidir. Hedef devlet ve yapıyı oluşturan bireylerin yaş gruplarını, cinsiyetlerini, dini aidiyetlerini, siyasi görüşlerini, etnik yapılarını, aile yapılarını, ekonomik durumlarını, eğitim düzeylerini vb. birçok kriterin gözlemlenmesini içermektedir. Özellikle hedef devlet veya yapı içerisinde gerçekleştirilecek muhtemel açıktan bir operasyonun veya hedefe yönelik yapılacak örtülü bir operasyonun başarısı için etkili bir sosyal alan istihbaratının gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Sosyal alan istihbaratı ile yapılan analizlerin sonuçlarına uygun hareket edilmesi politik kararlardan umulan faydanın başarı çarpanını artıracağı söylenebilir.

2.4.2.2 Ekonomik alan istihbarat faaliyeti

Ekonomik alan istihbarat faaliyetleri adından da anlaşılacağı üzere gerek devletler açısından olsun gerekse devlet dışı unsurlar açısından olsun hedef devlet veya yapının ekonomik gücü hakkında veriler toplanması ile üretilen istihbarat anlaşılmalıdır. Büyük ölçüde açık kaynaklardan elde edilen verilerin kullanıldığı ekonomik istihbarat, hedef devletin veya yapının ekonomik durumu, üretim gücü, dış borçları, askeri harcamaları, bilimsel harcamaları gibi ülkenin ekonomik durumu ve benzeri harcamalara ne kadar bütçe ayırdıkları gibi verilerin toplanması, işlenmesi ve karar vericilerin kullanımına uygun hale getirilmesi sürecidir. Soğuk Savaş döneminin başlaması ile askeri konvansiyonel savaşlar, yerini alternatif güçler üzerinden sürdürülen savaşlara bırakmıştır. Soğuk Savaş döneminin alternatif savaş taktiklerinin en önemli argümanlarından biri de ekonomik savaştır. Devlet dışı yapılarda benzer şekilde çıkarları doğrultusunda hedef yapılar hakkında ekonomik istihbarat toplayarak karar alıcı organlarının kullanımına sunmakta ve bu sayede rakip yapılara karşı avantaj sağlamaktadırlar. Gerek devletler olsun gerekse devlet dışı yapılar olsun hedef devlet ve yapıların hangi alana harcama yaptıkları konusunda bilgi sahibi olmaları ve bu bilgilerle kendilerine avantaj sağlayacak kararlar almaları ekonomik istihbaratın uygulama alanlarını oluşturur.

2.4.2.3 Siyasi alan istihbarat faaliyeti

Devletlerin aralarında geliştirecekleri diplomatik ilişkileri siyasi ilişkiler olarak değerlendirilebilir. Bu ilişkilerin sağlıklı kurulabilmesi için ise siyasi alan istihbarat faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Siyasi alan istihbaratı hedef devletin anayasal düzeni, hukuk sistemi, siyasi karar alıcı mekanizması, siyasi partilerin yapıları ve oy potansiyelleri gibi hedef devletin iç dinamiklerini analiz etme çalışmaları, siyasi alan istihbarat faaliyetlerinin konusunu oluşturmaktadır. Siyasi alan istihbarat faaliyetleri ile devletler veya devlet dışı yapılar gelecekte gerçekleştirecekleri eylemleri için aleni bilgileri temin etmektedirler. Genel itibari ile açık kaynaklardan toplanabilecek verileri içeren siyasi alan istihbaratı, devletlerce ve devlet dışı yapılarca kolayca toplanabilmektedir. Ancak toplanan verilerin işlenmesi ve doğru siyasi eylemlerde bulunulması ile başarılı bir siyasi istihbarattan bahsedilebilecektir. Siyasi istihbarat, aynı zamanda politik istihbarat olarak adlandırılan hedef ülkenin veya yapının tarihi birikimlerinin ve güncel politik ikliminin analizi ile kendi ülkesine veya yapısına avantajlı bir politika geliştirmesinin yanında, biyografik istihbarat olarak adlandırılan hedef yapı üzerinde söz sahibi olan, fikirleri ile kitleleri etkileyebilen lider konumdaki kişilerin aile hayatı, eğitim durumu, dini görüşü, zaafları, sağlık durumu gibi kişisel bilgilerinin temin edilmesi de yine siyasi alan istihbaratının konusunu oluşturmaktadır.

2.4.2.4 Askeri alan istihbarat faaliyeti

Askeri istihbarat, bir savaş esnasında komutanın savaşın kazanılması için elinde bulunması gereken düşman birliklerinin gücü, komuta kademesinin yetkinliği, teçhizat durumu, konumu, askerlerin moral durumu gibi bilgilerin temin edilmesi faaliyetleridir. Devletler, askeri faaliyet ve teknolojilerini gizli tutma çabası içerisinde oldukları için askeri istihbarat temin etmesi de son derece zor bir istihbarat türüdür. Askeri istihbarat faaliyetleri büyük ölçüde savaşlarla sınırlı bir istihbarat faaliyetidir. Askeri alanda yapılacak istihbarat faaliyetleri devletlerin bekası için son derece önemli bir istihbarat toplama ve analiz etme alanıdır. Başarısız olunduğunda geri dönülmesi güç zararlar verebilir, hatta devletlerin yıkılmasına kadar varan bir zarar meydana getirebilir. Devletler askeri istihbarat başarısızlığının meydana getireceği tahribatın yıkıcı boyutlarını göz önüne alarak büyük yatırımlar ile askeri alanda istihbarat ve

keşif altyapısı oluşturmaktadırlar. Teknolojik gelişmeleri yakından takip ederek ordularını son teknoloji ekipmanlarla donatma gayretindedirler. Tarihsel anlamda askeri istihbarat daha çok insan istihbaratı ile yapılırken özellikle ikinci dünya savaşından sonra devletler sinyal istihbaratı ve keşif uçaklarını kullanarak askeri istihbarat faaliyetleri yürütmüşlerdir. Günümüzde ise devletler siber alan istihbaratı, insan istihbaratı, sinyal istihbaratı, keşif uçakları ve uyduları yaygın olarak kullanmaktadır. Ayrıca günümüzde devletler keşif uçaklarının özel yapım saldırı araçlarıyla donatılması neticesinde etkin keşif istihbaratı ve operasyonel uygulamalarla hibrit bir askeri istihbarat faaliyeti gerçekleştirmektedirler. Ülkemizde de özellikle askeri istihbarat ve keşif anlamında istihbarat gemileri, İHA ve SİHA'lar gibi son teknoloji araçlar ile yalnızca keşif istihbaratı değil, askeri operasyonel faaliyetler de gerçekleştirilmektedir.

2.4.2.5 Coğrafi alan istihbarat faaliyeti

Coğrafi alan istihbarat faaliyeti, hedef devletin fiziksel özelliklerinin gözlenmesi bazı durumlarda kayda alınması ile analiz edilerek istihbarat verisine dönüştürülmesi sürecidir. Büyük ölçüde askeri anlamda kullanılmasının yanı sıra siyasi karar alıcıların amaçladıkları hedefler doğrultusunda kullanımlarına sunulan istihbarat verileridir. Geçmişte beşeri kaynaklar yardımıyla elde edilen coğrafi alan istihbaratı, günümüzde daha çok teknolojik gelişmelerle bağlantılı olarak uydu sistemleri, casus uçaklar ve yazılımlar yardımıyla elde edilmektedir. Gelişmiş ülkeler tarafından uzaya uydu gönderilmesi coğrafi alan istihbaratını etkin kullanmalarına yardımcı olduğu söylenebilir. Ancak az gelişmiş ülkelerde bu eksikliklerini beşeri kaynaklar yardımıyla aşmaya çalışmaktadırlar.

2.4.2.6 Biyografik istihbarat faaliyeti

Biyografik istihbarat faaliyetleri beşeri istihbarat faaliyetleri açısından son derece önemlidir. Biyografik istihbarat faaliyetleri diğer istihbarat faaliyetlerinden farklı olarak kamusal hedefler üzerinde değil toplumların fikirlerine değer verdiği kanaat önderleri, devlet başkanları, askeri liderler, akademisyenler, din adamları gibi kitlelerin düşüncelerini, kanaatlerini, değer yargılarını ve eylemlerini etkileyebilecek

ölçekte lider şahsiyetler hakkında sosyal hayatı, özel hayatı, sağlık bilgileri, eğitim durumu, dini inançları, cinsel yönelimleri, aile hayatı ve benzeri konularda açık alan ve kapalı alan istihbarat faaliyetleri ile elde edilecek bilgilerin istihbari verilere dönüştürülmesidir.

Biyografik istihbarat hedef yapı içerisinde kritik öneme sahip pozisyonda olan kişilerin angaje edilmesinde son derece önemlidir. Kimi zaman istihbarat örgütleri biyografik istihbarat ile hakkında bilgi elde ettikleri lider şahsiyetleri etki ajanlığı faaliyetlerinde kullanmakta, kimi zamanda gizli bilgileri temin etmek için casusluk faaliyetlerinde kullanmaktadırlar. Ayrıca yalnızca angaje edilmek istenen kişi hakkında bilgi edinmekle yetinilmemekte, hedef şahsın değer verdiği aile bireyleri, akrabaları, yakın ilişki içerisinde olduğu kişiler hakkında da bilgiler toplanmakta ve bu bilgiler kullanılarak hedef kişi angaje eden istihbarat yapılanmasının bağlı olduğu devletin çıkarları doğrusunda hareket etmeye zorlanmaktadır. Ayrıca hedef şahıs, bazı durumlarda etki etmesi istenilen toplum nazarında çeşitli unvanlar verilmesi, yardım kampanyaları, sosyal projeler gibi itibarının artırılması ile daha kullanışlı hale getirilmektedir. Benzer şekilde hedef yapı veya devlet kurumu içerisinde istenilen konumda olmayan angaje olmuş hedefin belirli konuma getirilerek elde edilmek istenen istihbarat için uygun ortamın sağlanması da biyografik istihbaratın faaliyet alanı içerisindedir.

2.4.2.7 Ulaştırma ve iletişim alanında istihbarat faaliyeti

Ulaştırma ve iletişim istihbaratı faaliyetleri kavramsal olarak “Bir devletin sahip olduğu kara, hava, deniz, demir yolları gibi ulaşım hatlarıyla birlikte, sahip olduğu boru hatları, su yolları, havalimanları, lojistik kapasiteleri vb. yönelik bilginin toplanması ve analiz edilmesidir. Radyo, televizyon, telefon, GSM baz istasyonları, uydu sistemleri, denizaltı kabloları, kablolu ve kablosuz ağlar gibi altyapılarsa iletişim istihbaratının kapsamındadır.” (Keleştemur, 2018: 26) Bir ülkenin ulaşım ve iletişim altyapısı kamu düzeninin sağlanmasında önemli bir yere sahiptir. Devletler özellikle ulaşım ve iletişim altyapılarına gerçekleştirilen fiziki sabotajlar ve siber saldırılar konusunda gerekli önlemleri alarak gerçekleşebilecek saldırıların önüne geçmeye çalışmaktadır. Bunların başında siber saldırılara karşı yasal düzenlemeler, yazılımsal

ve donanımsal araçlarla yapılan önleyici işlemler ve siber alanda kurulan savunma kurumlarıyla gerçekleşecek muhtemel saldırılara karşı önlem almaktadırlar.

2.4.2.8 Bilim ve teknik alanında istihbarat faaliyeti

Bilim ve teknik alanında istihbarat faaliyetleri hedef devlet ve yapıların sahip olduğu bilimsel ve teknik kapasite hakkında veri elde edilmesi ve bu verilerin istihbarata dönüştürülerek siyasi karar alıcılara iletilmesi sürecidir. Bilim ve teknik istihbarat hem açık kaynaklardan hem de kapalı kaynaklardan elde edilebilmektedir. Günümüzde güçlü devlet olabilmek için yalnızca beşeri, siyasi, askeri, ve ekonomik alanda gelişmiş olmak yetmemektedir. Bilimsel ve teknik anlamda ilerlemenin de bu kriterlerle paralel olarak ilerlemesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Devletler ve devlet dışı yapılar kendilerinin geliştiremedikleri bilimsel ve teknik kapasitelerini, hedef devlet ve yapılardan etkili istihbarat faaliyetleri ile elde etmek istemektedirler. Bilimsel ve teknolojik alanda hedef devlet ve yapılardan bilgi çalınması olağan bir durumdur. Ancak devletler ve devlet dışı yapılar yalnızca geliştiremedikleri bilimsel ve teknik verileri ikame etmek için istihbarat yapmamakta, kimi zaman da hedef devlet ve yapının kapasitesini anlamak ve kendi kapasitesi ile mukayese etmek maksatlı istihbarat faaliyetleri yapmaktadır.

2.4.2.9 Siber alan istihbarat faaliyeti

21. yüzyıla girilirken internetin yaygınlaşması ile ‘siber dünya’ devletlerin ve devlet dışı aktörlerin ilgisini çeken bir alan olmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmeler ile birlikte devletler, devlet dışı aktörler ve bireyler özelleştirilmiş verilerini dijital mecralarda depolamaktadırlar. Üretilen verilerin önemli bir kısmı ise internet erişimi olan cihazlarda saklanmaktadır. Dolayısıyla güvenlik anlamında riskler barındıran bu durumu, devletler zaman zaman istihbarat temini açısından kullanırken zaman zaman da kötü niyetli siber korsanlarca veriler çalınarak para karşılığı satılmakta veya şantaj amaçlı kullanılmaktadır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Soğuk Savaş Dönemi’nde kullanılan asimetrik savaş yöntemlerine, yakın dönemde siber alanda geliştirilen saldırı yöntemleri de eklenerek asimetrik savaş farklı bir boyut kazanmıştır. Devletler

ve devlet dışı aktörlerde siber istihbarat kabiliyetlerini geliştirerek rakiplerine karşı üstünlük sağlama çabası içerisine girmişlerdir.

> "Siber istihbarat yöntemleri sistematik olarak siber uzayda bulunan aleni olmayan elektronik bilgilerin toplanmasını, değiştirilmesini ve engellenmesini içeren Siber Elektronik İstihbarat, medyanın sunduğu bilgi akışından açık kaynak olarak yararlanan ve medyanın toplumları yönlendirebilme yeteneğinden faydalanan Siber Açık Kaynak İstihbaratı ve sosyal mühendislik faaliyetlerini kapsayan Sosyal Ağlara Dayalı Siber İstihbarat olmak üzere üç ana başlık altında kategorize edilmiştir." (Bayraktar, 2014: 141)

İnternetin bireyler tarafından yaygın kullanımı, DEAŞ gibi terör örgütlerinin propaganda aracı olarak internet ortamını seçmesine ve eleman temin etme maksatlı kullanmasına ortam hazırlamıştır. Terör örgütleri

> "Kitle iletişim aygıtlarını ve dijital medyayı etkin olarak kullanmaktadır. DEAŞ son dönemde uluslararası kamuoyunu en fazla meşgul eden terör örgütlerinden biri olmuştur. Suriye ve Irak topraklarının bir bölümünde dönemsel hakimiyet kuran DEAŞ medyayı propaganda aracı olarak kullanan ilk örgüt değildir. Ancak dijital medya devriminin getirdiği imkan ve kabiliyetleri hedefleriyle birleştirerek daha önce görülmemiş bir şekilde kamuoyuna etki etmiştir." (Salihi, Göksun, 2018: 84).

Günümüzde devletler bilişim uzmanları istihdam ederek devletlerinin güvenliklerini fiziksel olarak sınırlarında orduları ile sağladıkları gibi dijital sınırlarını ve verilerinin güvenliğini de siber uzay alanında sağlamak için çalışmalar yapmaktadırlar. Teknolojinin gelişmesi ve internetin hayatın her alanına girmesi ile devlet yapıları ve şirketler ellerinde bulunan bilgileri korumak için istihbarata karşı koyma faaliyetlerini etkin kullanmalı ve olası siber saldırıların gerçekleştirilmesini engellemelidirler. Gelişen teknoloji ile insanların alışkanlıkları günlük yaşamlarının her alanında gerçekleştirdikleri faaliyetleri kayıt altına alınabilmekte ve elde edilen datalar veri bankalarında saklanabilmektedir. Ayrıca reklam vermek isteyen şirketler hedef kitlelerini doğru seçmek için veriler toplamakta, devletler ise hedef devletin kritik konumda bulunan görevlilerine karşı itibar suikastı yapabilmek veya belirli bir kitlenin değer yargılarını ve alışkanlıklarını tespit etmek için teknolojik imkanları kullanarak siber saldırılarda bulunmaktadırlar. Kimi zaman ise bu tür veriler üçüncü kişiler tarafından siber hırsızlık ile çalınarak kurumlara veya devletlere satılmaktadır. Kişisel verilerin, insanların siyasi görüşlerinin, yemek alışkanlıklarının, sosyal alışkanlıklarının, sağlık durumlarının verilerinin elde edilmesi konvansiyonel bir savaş kadar etkili sonuçlar doğurabileceği söylenebilir. Özellikle kişilerin özel hayatları üzerinden yapılacak itibar suikastları ile hedef kişi bilgiyi kullanan devlet veya yapının

çıkarları açısından bir tehdit olmaktan çıkarılabileceği gibi hedef yapı içerisinden bilgi temini noktasında da kullanılabilmektedir. Kimi zaman hedef toplumu harekete geçirecek yalan haberler ile toplumun sinir uçlarına dokunan sosyal medya paylaşımları sayesinde hedef toplum ile hükümet görevlileri zaman zaman da iki topluluk arasında çatışma çıkarılabilmektedir. Ayrıca kişilerin konum bilgileri, dini ve siyasi görüşleri hakkında temin edilen veriler ile kişilere özelleştirilmiş siyasi veya dini söylemler ile bireylerin algısı değiştirilebilmekte, hedef kişiler elde edilen veriler kullanılarak internet ortamında ikna edici yayınlar ile karşılaşabilmektedirler.

2.4.3 Toplanma Yöntemlerine Göre İstihbarat

İstihbaratın elde edilmesi sürecinde kullanılan argümanlar olarak devletlerin istihbarat toplaması ile devlet dışı yapıların istihbarat toplaması arasında farklılıklar bulunmaktadır. Ancak profesyonel anlamda istihbarat, devletlerin desteklediği yapılar tarafından sağlanmaktadır. Devlet dışı aktörler ise yalnızca kendi faaliyet alanları ve kuruluşları kapsamında istihbari çalışmalar yaparak sınırlı bir alanda çalışma imkanı bulmaktadırlar. Devlet destekli yapılar ise ulusal ve uluslararası güvenlik kapsamında gerek kişilik haklarının sınırlandırılması gerekse teknolojik imkanların kullanılması noktasında son derece esnek ve kapsamlı çalışmalar yapma kabiliyetine ve yetkilerine sahiptirler. Devletlerin ve yapıların istihbarat toplama teknikleri;

- HUMINT
- SIGINT
- MASINT
- IMINT
- GEOINT
- OSINT
- TECHINT

oldukları söylenebilir. Gelişen teknoloji ile istihbarat toplama yöntemleri yeni metotlar geliştirmeye açık bir alan haline gelmiştir. Tüm bu yöntemlerle kişiler, kişi grupları ve devletler hakkında açık, yarı açık ve kapalı bilgilerin elde edilmesi mümkündür.

2.4.3.1 İnsan istihbaratı (HUMINT)

'HUMINT' İngilizce'de insan anlamına gelen 'human' kelimesi ile zeka anlamına gelen 'ıntelligence' kelimelerinin birleşiminden ortaya çıkmaktadır. HUMINT (casusluk) yöntemi, insan temelli kaynaklar üzerinden elde edilecek verilerin işlenerek analiz edilmesi ile istihbarat elde etme yöntemidir. Bu yöntem en geleneksel yöntem olmakla birlikte halen günümüzde de sıklıkla kullanılmaktadır. Gerekli yetkinliği kazanmış ve güvenilirliği teyit edilmiş insan kaynağı, istihbarat anlamında istihbarat üreticilerinin halen en önemli yardımcısı konumundadır. Dolayısıyla insan kaynaklı haber kaynağını yardımcı istihbarat elemanı olarak da tanımlamak yanlış olmayacaktır. Yardımcı istihbarat elemanı olacak kişilerin akademik kişiler, etki ajanları, suçlular, bürokratlar, siyasiler, devlet adamları, yabancı ülke vatandaşları, mülteciler gibi son derece geniş bir insan kitlesini kapsadığından bahsetmek mümkündür. İnsan istihbaratı, tamamen gizli ve örtülü yürütülen casusluk faaliyetlerini ve istihbarat görevlileri ile diplomatik personellerin muhataplarıyla yaptığı gizli ve açık görüşmeleri kapsayan geniş bir alandır. İnsan kaynaklı haber alma faaliyeti iyi organize edildiğinde etkili ve verimli bir kaynak iken içerisinde çeşitli riskleri de barındırdığı söylenebilir. Bu sorunların başında kaynağın güvenilirliği ve kaynak güvenliği gelmektedir. Kaynak güvenilirliği kaynağın dürüstlüğünü, samimiyetini ve elde ettiği bilgileri doğru biçimde aktarabilmesini ifade ederken kaynak güvenliği kavramı ise yapılan haber alma çalışması niteliği itibari ile devletin etkin şekilde nüfuz etmesinin mümkün olmadığı alanlarda yapılması dolayısıyla insan kaynağına karşı olası bir fiziki müdahalede kaynağın fiziki güvenliğini ifade etmektedir. Her iki durumda da yaşanacak olumsuzluklar ise istihbarat başarısızlığını getirecektir. Ayrıca uluslararası bir istihbarat organizasyonunun bir parçası olarak hedef ülke üzerinde insan kaynaklı haber alma çalışmaları yapılması da istihbarata karşı koyma çalışmaları kapsamında hedef ülke sınırlarında hukuki anlamda yaptırımlar ile karşı karşıya kalınmasına neden olacağından devletler arasında da krizlere yol açacaktır. Böylesi bir durumda da istihbarat başarısızlığından bahsedilebilecektir.

2.4.3.2 Sinyal istihbaratı (SIGINT)

Sinyal istihbaratı, elektromanyetik dalgaların çeşitli araçlar yardımıyla toplanması, işlenebilir anlamlı veriler haline getirilmesi, son olarak ise analiz ve değerlendirmeye hazır edilmesi sürecine denir. Günümüzde artık teknolojik yöntemlerle birlikte insan istihbaratı kullanılarak hibrit bir istihbarat toplama modeli benimsenmiştir. Telgraf haberleşmelerinin deşifre edilmesi ile başlayan süreç zamanla gelişerek istihbarat toplanmasında son derece önemli bir yere gelmiştir. "Sinyal istihbaratı, iletişim istihbaratı (COMINT), elektronik istihbarat (ELINT) ve telemetre istihbaratı (TELINT) gibi alt istihbarat disiplinlerini kapsamaktadır." (Keleştemur, 2018: 31) 1970'li yıllara kadar temel istihbarat toplama yöntemi insan kaynaklı istihbarat (HUMINT) ağırlıklı olarak kullanılmaktayken günümüzde ise temel istihbarat toplama yöntemi olarak insan istihbaratından (HUMINT) sinyal istihbaratına (SIGINT) doğru evrilen bir süreç görülmektedir. Her ne kadar gelişen teknoloji ile istihbarat toplama yöntemleri çeşitlense de insan kaynaklı istihbaratın (HUMINT) halen geçerliliğini koruduğu da söylenebilir.

2.4.3.3 Ölçüm ve iz istihbaratı (MASINT)

Ölçüm istihbaratı nesnelerin veya olayların tanımlanmasının sağlanması için çeşitli sensörler aracılığı ile kaynak, alıcı ve vericinin izlerini tespit etmek, izlemek, tanımlamak ve kimliklendirmek için kullanılan bir istihbarat toplama yöntemidir. Bu istihbarat toplama metodunda teknik kabiliyetler kullanılmak suretiyle hedefe ait elde edilen veriler sayesinde hedefin karakteristik özellikleri tanımlanmaktadır. Bu yöntemle patlayıcı maddeler, endüstriyel zehirli gazlar, kimyasal özellikli zehirli gazlar hakkında veri toplanması ve anlamlandırılması yapılabilir. "MASINT çatısı altında radar istihbaratı (RADINT), kızılötesi istihbarat (IRINT) ve nükleer istihbarat (NUCINT), akustik istihbarat (ACINT), sismik istihbarat, manyetik istihbarat, kimyasal istihbarat ve biyolojik istihbarat gibi farklı disiplinlerde bulunmaktadır." (Keleştemur, 2018: 31)

2.4.3.4 Görüntü istihbaratı (IMINT)

Görüntü istihbaratı günümüzde gelişmiş fotoğraf makinaları ile hedefin konumundaki anlık durumunu ve konumda oluşan değişiklikleri tespit etmektedir. Havacılığın gelişmesi ile geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında etkin şekilde kullanılmıştır. Bu istihbarat toplama yöntemi özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra başlayan Soğuk Savaş döneminde uzaya gönderilen uydular ile görüntü istihbaratı toplamak için de kullanılmıştır. Geçmiş dönemde bu istihbarat toplama yöntemi hava araçlarına yerleştirilen fotoğraf makinaları ile yapılmaktayken günümüzde daha teknolojik donanımlara sahip olan İHA'lar ve Webcamlar gibi gelişmiş araçlar ile istihbarat toplama faaliyetleri yapılmaktadır.

2.4.3.5 Coğrafi konum istihbaratı (GEOINT)

Geçmiş dönemlerde insan unsuru ve görüntü istihbaratı ile elde edilen coğrafi istihbarat, günümüzde son teknoloji ile donatılmış uydu sistemleri kullanılarak daha kolay bir şekilde elde edilmektedir. Ayrıca günümüzde İHA ve SİHA'ların yaygın olarak kullanılması coğrafi bilgilerin temin edilerek istihbarat yapımında kullanılmasını daha da kolaylaştırmıştır. Özellikle SİHA'ların kullanılması ile coğrafyayı avantaja çeviren terör örgütlerinin etkinlikleri azaltılmış, noktasal coğrafi konumlar elde edilerek ulaşılması zor yerlerdeki hedeflere daha az maliyetle ulaşılmış, dolayısıyla daha etkin müdahale etme imkanı da elde edilmiştir.

2.4.3.6 Açık kaynak istihbaratı (OSINT)

Açık kaynak istihbaratı, açık ve yarı açık kaynaklardan elde edilen verilerin veri işleme ve analiz sürecinden geçirilerek istihbarat verilerine dönüştürülmesidir. Bu yöntemle elde edilen verilerin elde edilmesi kolay ve maliyeti diğer istihbarat toplama yöntemlerine göre az olması nedeniyle daha kullanışlı bir yöntemdir. İstihbarat örgütlerince kullanılan açık kaynak istihbaratı toplama ve işleme yöntemi 21. yüzyılın başlarında internet, televizyon, gazete ve radyonun yaygınlaşması ile daha fazla uygulama alanı elde etmiştir. Günümüzde açık kaynak olan sosyal medya mecralarının kullanımının yaygınlaşmasıyla doğru orantılı olarak, açık kaynak verilerinin toplanması, tasnif edilmesi ve analiz edilmesi yöntemiyle istihbarat toplama faaliyeti

daha da artmıştır. Günümüzde hemen her istihbarat yapılanması, açık kaynak çalışması yapmaktadır. Kapalı kaynak istihbaratının toplanmasındaki güçlük ve maliyeti göz önüne alındığında diğer yöntemlere göre tercih edilen bir istihbarat yöntemidir. Dolayısıyla gizli istihbarat yöntemlerinin kullanılmasına duyulan ihtiyacı azaltan, yardımcı bir bilgi toplama yöntemi olduğu söylenebilir. Ancak buradan elde edilecek verilerin manipülasyon maksatlı üretilen fabrikasyon bilgiler olma olasılığı göz ardı edilmemeli ve diğer tüm istihbarat toplama metot ve taktilerinde olduğu gibi birden fazla yöntemle doğruluğu teyit edilmelidir. Bu yöntemin bir alt alanı olarak sosyal medya istihbaratı (SOCMINT) özellikle internetin yaygınlaşmasına bağlı olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır.

2.4.3.7 Teknik kaynaklı istihbarat (TECHINT)

Teknik kaynaklı istihbarat (TECHINT) toplama yöntemi sinyal istihbaratı SIGINT'den farklı bir istihbarat toplama yöntemidir. Hedef yapının açık kaynak verisi haline getirdiği veriler dışında hedefin sahip olduğu silah ve teçhizatlarının sınırları, yeterlilikleri, gizli envanter kayıtları gibi hedef yapının gizli tutulan gerçek kapasitesi ve gücü hakkında saklı tuttuğu bilgileri elde etme şeklinde gerçekleşen kapalı alan istihbarat toplama yöntemi teknik kaynaklı istihbarat faaliyeti olarak tanımlanmaktadır.

Teknik istihbarat, devletlerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişen boyut ve kapasitede teknolojik imkanlar ile oluşturulan teknik altyapı sayesinde diğer istihbarat toplama metotlarına yardımcı bir istihbarat toplama metodudur. Genel anlamda insan kaynaklı istihbarata destek olan ikincil bir istihbarat toplama yöntemi olarak düşünülse de zaman zaman insan istihbaratından daha kapsamlı ve büyük veriler elde edilmesi imkanı sağlaması ile birincil istihbarat toplama yöntemi olabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, gelişmiş teknolojik cihazlara ve altyapıya sahip olunması ile teknik kapasiteyle uyumlu veri analizi yapabilecek nitelikli personel bulunmasıdır. Günümüzde üretilen verilerin çok büyük boyutlara ulaşması veri yığınları arasından analiz yapılarak istihbarat elde edilmesini de güçleştirmektedir. Gelişmiş istihbarat servisleri profesyonel veri analistleri istihdam etme ve geliştirdikleri yapay zeka benzeri kullanıcı dostu uygulamalar ile bu sorunu aşmaya çalışmaktadırlar.

3. KAMU YÖNETİMİNDE İSTİHBARAT FAALİYETLERİ ve ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ İLİŞKİSİ

Devletler modern anlamda gerek hukuk devleti olsun gerekse hukuk devleti kavramının gelişmediği toplumlar olsun, kamu güvenliğinin veya ulusal güvenliğin sağlanması amacıyla bireyler, kişi grupları ve devletler hakkında istihbari çalışmalar yapmaktadırlar. İstihbarat faaliyetleri de kamu hukuku ile bağlı olması dolayısıyla bu kapsamda yapılan iş ve işlemlerde hukuki gerekçelere dayalı olarak yapılmalıdır. Kamu adına yapılması, istihbaratın sınırsız bir yetkisinin olması anlamına gelmemektedir. İstihbaratın temini konusunda kanun uygulayıcılarının eylemlerinin de denetime açık olması gerekmektedir. Ancak bu denetimin yine devlet kurumlarınca yapılması, denetimlerin objektif olması noktasında bir çelişki doğuracağı da söylenebilecektir.

Medeni toplumlarda bireyler kendilerine sıkı sıkıya bağlı temel haklarını toplumsal sözleşmeler ile devlet denilen tüzel kişiliğe, dolayısıyla devlet tüzel kişiliğini temsil eden kurumsal yapıların yönetim ve denetimine bırakmıştır. Devletler ise bireylerin birtakım sözleşmeler ile kendisine vermiş olduğu sözleşme temelli haklarını kullanarak bireylerin temel haklarının bir kısmına geçici veya devamlı suretle müdahale ederek verilen yetkiyi fiili olarak kullanmaktadırlar. Burada öncelikle bireylerin kişilik haklarından doğan temel haklarına devletin diğer bir deyişle devleti oluşturan kurumsal yapıların müdahalesinin sınırlarının ne olması gerektiği sorunu ortaya çıkmaktadır. Kamu güvenliği veya ulusal güvenlik alanında yürütülen istihbarat faaliyetlerinde temelde kişilerin haklarında bilgi toplandığından haberleri olmaksızın hayatın doğal akışı içerisinde, istihbarat görevlisi tarafından pastel bir davranış ile hedef kişinin ve ortamın amaca uygun betimlemesinin yapılması ve akabinde raporlanması ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla hedef kişinin alenileştirdiği ve alenileştirmediği yaşam davranışlarının takip edilmesi sırasında ihlal edilen kişilik hakkı ile korunması umulan hukuki değer arasında toplumun ortak değer yargısına uygun bir denge kurulması elzemdir. İstihbarat faaliyetlerinin kişilere yönelik yapılması haklı bir gerekçeye dayanmaması durumunda doğrudan kişilik haklarına müdahale anlamına geleceği açıktır. Bu bağlamda devlet olarak veya kurumsal olarak

yapılacak istihbarat faaliyetlerinde toplanan bilgilerin temin edilmesi ve kullanılması sırasında yasalarla çerçevesi çizilen sınırların aşılmaması gerekmektedir.

3.1 Hayatın Gizli Alanı ve Özel Hayatın Gizliliği Kavramları

Bireylerin hayatlarının gizli alanları, kişilerin inançları, cinsel yaşamları, vicdani kanaatleri olarak devletin müdahalesine karşı en etkin korunan alanlardır. Bunun yanında bireylerin özel hayatları ise daha çok aile bireyleri, akrabaları ve yakın ilişki içerisinde bulunduğu kişiler ile arasında gerçekleşen davranışlardır. Yine devletin ve başkalarının müdahalesine karşı korunan bir alan olmasına karşın, hayatın gizli alanının korunmasına göre nispeten daha müdahale edilebilir bir alandır. Hayatın gizli alanları ve kişilerin özel hayatı farklı kavramları ifade etse de her ikisinin de yasal dayanağı olmaksızın veya yasalar kötüye kullanılarak ihlal edilmesi suç oluşturacaktır.

Demokratik hukuk devletlerinde devletlerin bireylere maddi ve manevi varlıklarını geliştirebilecekleri kişisel bir alan sağlaması zorunludur. Devletlerin bireylere sağladığı alanların genişliği ölçüsünde özgürlükçü ve demokratik devlet, aksi durumda ise baskıcı ve diktatoryal devlet kavramından söz edilebilecektir. Devletin bireyin özgürlüğü ve refahını temin etme gibi ödevleri bulunsa da, "Devlete yüklenen pek çok görev ve fonksiyonun yanında kuşkusuz en önemlisi güvenliği sağlama, bir başka deyişle güvenlik fonksiyonudur." (Durmuş, 2006: 1) Bu durumda ise bireylerin özgürlükleri ile devletin güvenliği arasında bir dengenin kurulmasının zorunlu olduğu söylenebilir. Geçtiğimiz çağlarda devlet yönetimleri devleti ve çıkarlarını merkeze alan, bireyi ikinci plana atan anlayış ile yönetilirken, günümüzde birçok devlet insan merkezli sosyal devlet olarak bireylerin temel haklarına yönelik korumacı bir yönetimi benimsemiştir. Bu durumun doğal sonucu olarak ise idareler devletin vatandaşa karşı korunduğu yönetim düzeninden bireyin devlete karşı korunduğu yönetim anlayışına evrilmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde ve ülkemizde devlet yönetimlerinin birey odaklı hale gelmesinde insan hakları kavramının gelişmesinin, uluslararası anlaşmalar ile kurulan yapıların ve bireylerin insan hakları konusunda bilinçlilik düzeylerinin artmasının etkisinin olduğu söylenebilir. Günümüzde ulusal ve uluslararası hukuk gereği korunan en önemli temel haklardan birisi de 'özel hayatın gizliliği' kavramıdır. Ancak bireylerin özgürlük alanları genişletildikçe devletlerin ulusal güvenlik ve kamu

düzeni sağlama noktasında hareket kabiliyetlerinin zayıfladığı da söylenebilir. Devletler yönetiminde bulunduğu diğer bireylerin hukukunun korunması amacıyla, yani ulusal güvenliğin ve kamu düzeninin korunması için belirli suçların işlenmesi şüphesi ile önleyici, meydana gelen adli konular hakkında ise adli gerekçelerle güvenlik tedbirlerine başvurmaktadırlar. Bu tedbirlerin en başında adli ve önleyici istihbarat faaliyetleri gelmektedir. Devletin en temel fonksiyonlarından olan güvenlikleştirme fonksiyonu için uygulanan tedbir ile korunan kamusal fayda arasında orantılılık bulunmalıdır. Devlet bireylerin ulusal ve uluslararası hukuk sistemince korunan hakları bağlamında son derece şeffaf, denetlenebilir, sınırlı ve öngörülebilir müdahaleler ile hukuk devleti olma görevini yerine getirmelidir. Ayrıca yalnızca kanun yapıcıların etkili kanunlar yapması yeterli olmayıp aynı zamanda siyasal iktidarın ve kanun uygulayıcıların da yasaları etkin ve doğru şekilde uygulaması, kişilik haklarının korunmasının en temel gerekliliklerindendir. Dolayısıyla istihbarat faaliyetlerinin başarısının yanında yürütülen faaliyetlerin kişilik haklarına en az zararı verecek şekilde gerçekleştirilmesi de yönetim başarısı olarak görülebilecektir. Ülkemizde de özel hayatın sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğinin tam olarak belirgin olmayışı nedeniyle yargısal uygulamalar ile bu çelişkiler giderilmeye çalışılmaktadır. Dolayısıyla sınırları belirlenmiş yasal bir çerçeve oluşturulması ile bu sorunun ortadan kaldırılabileceği de düşünülmektedir.

3.2 Açık- Yarı Açık ve Kapalı Kaynaklardan İstihbarat Temininin Hukuki Boyutu

Devletin diğer fonksiyonlarının yanında kişilik haklarına ağır bir müdahale sonucunu doğurması nedeniyle dikkat etmesi gereken faaliyetlerinden bir tanesi de kişilerin özel hayatlarına müdahale anlamına gelen istihbarat faaliyetleridir. Bireylerin devletle olan ilişkilerinde devlete karşı ileri sürülebilir yasal haklarının bulunması ve bu haklarının devlet tarafından etkin bir şekilde kullandırılması hukuk devletinin ödevidir. İstihbarat faaliyetleri de bu zorunluluktan istisna değildir. İstihbari faaliyetleri ister adli işlemlerle uygulanan koruma tedbirleri kapsamında olsun ister ulusal güvenlik ve kamu düzeni kapsamında olsun, yasalardan dayanağını alan bir yetki çerçevesinde yapılması gerekir. Bu yetki hem kişisel anlamda olmalı hem de görev ve faaliyet alanı anlamında olmalıdır.

İstihbarat toplamak için yapılan faaliyetlerin tamamı kapalı bilgiler olmayıp açık kaynaklar üzerinden elde edilen yasal bilgilerle de istihbarat yapılabilmektedir. Burada gözden kaçırılmaması gereken husus ise bireylerin alenileştirdikleri bilgi ve eylemlerinin kişi yönünden istihbarat toplama yetkisi bulunan kişilerce toplanabilmesidir. Eğer açık kaynak bilgisi istihbari faaliyet kapsamında yapılmakta ise kişisel anlamda yasalar ile bir yetki kanununa ihtiyaç vardır. Aksi takdirde kamuya yabancı kişilerce yapılması halinde yine özel hayata müdahale kapsamında değerlendirilecektir. Açık kaynak verileri ile kapalı kaynak verileri arasında bir gri alan olarak değerlendirilecek yarı açık kaynak verileri ise belli kullanım amaçlarına özgülenmiş veriler içeren özel bir alandır. Bu duruma örnek olarak bireylerin adres bilgileri, tapu kayıtları, sabıka kayıtları, hastane kayıtları, banka hesapları vb. yalnızca yetkili kişilerce görülmesi öngörülmüş kişilere ait özel bilgiler olmasına karşın, herkes tarafından da bilinmesi ve erişilmesi öngörülmeyen bilgilerdir. Burada kişiler yetkileri dahilinde yarı açık kaynak bilgilerine erişmekte ve bu durumda özel hayatın gizli kalması gereken alanına müdahale anlamına gelmemektedir.

Özel hayata tam anlamıyla müdahale kapsamında değerlendirilecek kapalı kaynaklara yönelik istihbari faaliyetlerde ise ister adli kolluk maksatlı olsun ister ulusal güvenlik maksatlı olsun yapılan istihbari faaliyetin, mutlaka gizli olması en temel özelliğidir. Burada adli kolluk kapsamında yapılacak istihbari faaliyet için oluşan bir suç kapsamında, işin gerçeğinin araştırılması ve gerçeğe yaklaşılması maksatlı uygulanan koruma tedbiriyken kamu düzeni veya ulusal güvenlik amaçlı yapılan istihbarat faaliyetleri, suç oluşmadan ön alma faaliyeti şeklinde yürütülmektedir. Ülkemizde de her iki durum içinde yapılacak gizli istihbari faaliyetlerle elde edilen verilerin hedef üzerinde doğuracağı hukuki sonuçlar farklılıklar arz etmektedir. Adli maksatlı istihbari faaliyette kişilere yönelik delil oluşturma amaçlı bir uygulamadan bahsedilebilecekken, kamu düzeni ve ulusal güvenlik maksatlı yapılan istihbari işlemlerde ise hukuki anlamda bir delil elde edilmesinden ve hukuki sorumluluk doğurmasından bahsedilemeyecektir. Yine her iki uygulamada da uygulanan tedbirlerin denetimleri ise hem adli hem de idari makamlarca yapılmaktadır. Konunun hassasiyeti dolayısıyla kamuya yabancı bir kurumun denetimi istihbarat kavramının doğasına aykırı olacağından objektif bir denetim olması noktasında bu durumun kendi içerisinde çelişkiler doğurduğu da söylenebilecektir. Ayrıca istihbarat faaliyetlerinin

adli ve idari makamlarca yalnızca kurumsal denetimlerinin yapılması öngörülmemiş, bireysel anlamda da sorumluların verileri yasadışı elde etmeleri ve elde edilme amacı dışında kullanmalarının da suç teşkil edeceği, elde edilecek kayıtların ve bilgilerin saklanmasında gizlilik ilkesinin geçerli olacağı da belirtilmiştir. Dolayısıyla yapılacak istihbarat faaliyetinin kişilik haklarına ağır müdahale anlamına gelmesi nedeniyle katı şekil şartlarına bağlanmış ve yasayı uygulayan kolluk görevlisine elde edilen bilgilerin gizliliği sorumluluğu yüklenerek kötüye kullanımının önüne geçilmeye çalışılmıştır.

3.3 Türkiye'de İstihbarat Faaliyetleri Kapsamında Özel Hayata Müdahalenin Hukuksal Zemini

İstihbarat toplama faaliyetlerinin amacına bakılmaksızın bireylerin özgürlüklerine ve temel haklarına ağır bir müdahaleye neden olduğu açıktır. Ancak burada kamu hukukunun gerekleri kapsamında kişilerin temel hak ve özgürlükleri sınırlandırılabilir, hatta bazı durumlarda kaldırılabilir. Devletler bireylerin temel haklarına zaruri durumlarda anlamlı, sınırlı ve orantılı müdahale edebilmektedir. Aksi durum ise ulusal güvenliği kamu düzeninin korunmasını zorlaştırabilecek, bazı durumlarda da tamamen ortadan kaldırabilecektir. Ancak gerek adli amaçlı gerekse önleme amaçlı özel hayata yasa dışı olarak müdahale edilmesi görevliler açısından aynı hukuki kusuru doğuracak, görevlilerin adli ve hukuki süreçle karşılaşmasına neden olacaktır. Ülkemizde kamu düzeni kapsamında hedef kişilere yönelik gerçekleştirilecek istihbarat faaliyetlerinde değinilmesi gereken bir diğer husus ise yürütülen faaliyet görevlilerin bizzat görgüsüne ve bilgisine dayanması halinde özel hayatın gizliliğini ihlal suçu oluşmayacağı, ancak bilgisinden ve görgüsünden istifade edilen güvenilir kişilerin bir başkası hakkında süreklilik arz edecek şekilde bilgi toplamak suretiyle bu bilgileri görevlilere ulaştırması hukuki anlamda özel hayatın gizliliği suçunu oluşturacaktır. Kamu görevi dolayısıyla bizatihi görevlilerce yapılacak gözleme dayalı elde edilen veriler istihbarat olarak değerlendirilip yasal sınırlar içinde kabul edilecekken, kamuya yabancı bir kişiye kamu görevlisi tarafından dahi olsa süreklilik arz edecek şekilde bilgi toplaması yönünde bir telkinde bulunulması sonucunda elde edilecek veriler de özel hayata müdahale suçunu oluşturacaktır.

3.3.1 Türk Hukuk Sisteminde Özel Hayatın Korunması

Özel hayatın gizliliği kavramı kişinin sosyal hayatta sağlıklı bir birey olarak bulunması için korunan hukuki bir değerdir. Anayasanın 20. maddesinde "Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz." 22. maddesin de ise "Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır." Düzenlemesi yer almaktadır. Sosyal yaşamın her alanında kişinin özel hayatı vardır. Bireyler ister konutlarında olsunlar isterseler de park, sokak, iş yeri, alışveriş merkezi gibi sosyal alanlarda olsunlar özel hayat kavramından bahsedilebilecektir. Kamusal alanlarda dikkat çekmezlik, bilinmezlik, tanınmazlık ilkeleri gereği kişilerin yaptığı eylemlerin süreklilik arz edecek şekilde takip edilmesi ve denetlenmesi de suç olarak değerlendirilecektir. Ancak süreklilik arz etmeyen, kişinin fiiline veya fiziki varlığına özgülenemeyen kayıtlar özel hayatın gizliğini ihlal olarak değerlendirilemeyecektir.

Özel hayatın gizliliğini ihlal Türk Ceza Kanunu'nun 134. maddesinde de "Kişilerin özel hayatının gizliliğini ihlal eden kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gizliliğin görüntü veya seslerin kayda alınması suretiyle ihlal edilmesi halinde, verilecek ceza bir kat artırılır." denilerek, suç olarak tanımlanan bir fiil olarak cezai müeyyidelere bağlanmıştır. Bu suçun oluşması için bireylerin başkaları tarafından bilinmesini istemediği, hayatının özel alanına girilmesi gerekir. Kanun koyucu burada bireylerin kişilik haklarını korumak maksatlı genel bir norm ile düzenleme yapmıştır. Özel hayatın gizliliğinin ihlali suçu bilişim sistemleri kullanılarak işlenmesi halinde ise suçun nitelikli halini oluşturacaktır. Bunun yanında başlangıç olarak yasal bir şekilde elde edilmiş bir bilginin kişilerin açık rızaları dışında ifşa edilmesi, aleniyet kazandırılması da yine hukukumuzda suç olarak düzenlenmiştir. Yine TCK'nda 137. maddesinde özel hayatın gizli kalması gereken alanına müdahale suçunun kamu görevlisinin görevinin sağladığı kolaylıktan yararlanmak suretiyle ve yürüttüğü kamu görevinin kötüye kullanılması suretiyle işlenmesi halinde, ceza yargılamasında sonuç cezanın yarı oranında artırılması öngörülmüştür. Örneğin bir görevlinin yürütülen adli istihbarat faaliyetleri kapsamında veya önleme amaçlı istihbarat faaliyetleri kapsamında alınan mahkeme kararına istinaden yapmış olduğu dinleme ve kayda alma işlemi yasal olmakta, ancak buradan elde ettiği bilgileri ilgisiz

üçüncü kişiler ile paylaşması özel hayatın gizliliği suçunun nitelikli halini oluşturabilmektedir.

3.3.2 Türk Hukuk Sisteminde Özel Hayatın Uluslararası Anlaşmalarla Korunması

1954 yılında ülkemizin de taraf olduğu AİHS'nin 8. maddesi "Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve yazışmasına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu makamının müdahalesi, ancak öngörülmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir." şeklindedir. Dolayısıyla Anayasanın 90. maddesinde usulünce yürürlüğe girmiş uluslararası anlaşmaların ülkemiz hukuk sisteminde kanun hükmünde olacağının belirtilmesi mezkur sözleşmenin ülkemizde kanun gücünde uygulanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bunun yanında uluslararası anlamda insan hakkını ve onurunu koruyan bir diğer belge ise İHEB'dir. İHEB 12. maddesinde "Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, konut dokunulmazlığına ya da yazışma özgürlüğüne keyfi olarak karışılamaz; kimsenin onur ve ününe karşı kötü davranışlarda bulunulamaz. Herkesin bu karışma ve kötü davranışlara karşı yasalarla korunma hakkı vardır." denilerek kişilerin özel hayatlarının korunması gerektiği ifade edilmiştir. Özel hayatın korunması kavramı uluslararası yasalarla ve ülkemizin de taraf olduğu sözleşmelerde öngörüldüğü şekliyle ülkemiz hukuk sistemince de korunması sağlanmaktadır.

3.3.3 Türkiye'de Adli ve Ulusal Güvenlik Amaçlı Elde Edilen İstihbarat Verilerinin Hukuki Değeri

Suçlular ve suç gruplarıyla mücadele kapsamında gerçekleştirilen adli amaçlı istihbarat toplanması faaliyetleri ile ulusal güvenlik ve kamu düzeni gereğince önleyici istihbarat toplama faaliyetlerinin kullanım şekilleri, ortaya çıkma süreçleri ve adli süreçte hedef kişi veya yapılar aleyhine delil niteliği taşıması noktasında farklılıklar bulunmaktadır. Ulusal güvenlik ve kamu düzeni kapsamında yapılacak istihbarat,

yasalarca belirlenen suç oluşturan fiiller meydana gelmeden idari birimlerce yapılan istihbarat toplama faaliyetleridir. Burada elde edilecek ham veriler gerekli raporlamalar yapıldıktan sonra, bir veri işleme sürecinin ardından devlet görevlilerince objektif yorumlanarak kullanıma hazır istihbarat bilgisi haline getirilmekte, yani istihbarata dönüştürülmektedir. Dolayısıyla istihbari bilgilerin delil niteliği taşıması noktasında elde edilen istihbari veriler ülkemizde 'ihbar' kabul edilerek üzerine hüküm kurulabilecek delil olarak değil ancak başkaca somut deliller ile ispatlanması halinde destekleyici yan delil olarak değerlendirilmektedir. Adli maksatlı yapılacak istihbarat toplama faaliyetlerinde ise elde edilen veriler yalnızca yazılı hale getirilerek bir kolluk görevlisi tarafından yorumlama sürecine girilmeksizin ham hali ile adli makamların yorumlamasına bırakılmaktadır. Dolayısıyla adli makamlar tarafından yapılacak objektif yorumlama ile elde edilen veriler bir hukuki delil niteliği kazanmaktadır. Ayrıca önleyici maksatlı yapılan istihbarat faaliyetleri ile elde edilen somut verilerin kolluğun objektif yorumlaması olmaksızın adli makamlara intikal ettirilmesi ile üzerine hüküm kurulabilecek veri olabileceği, ancak istihbari faaliyetler ile kolluk görevlilerinin elde ettiği verileri kullanarak öznel değerlendirmeleri ile üretecekleri soyut bilgilerin ise üzerine hüküm kurulmaya yeter delil olarak değerlendirilemeyeceği düşünülmektedir.

Adli ve önleyici olarak gerçekleştirilen istihbarat toplama süreci içerisinde bir hususta tesadüfi delil kavramıdır. Adli soruşturma kapsamında istihbarat toplama sürecinde elde edilecek verilerin CMK 135. maddesinde belirtilen katalog suçlar kapsamına girmesi durumunda alınan hakim kararına istinaden hukuki delil olarak değerlendirilecektir. Kamu düzeni ve ulusal güvenlik kapsamında yapılmakta olan bir istihbarat faaliyeti sırasında elde edilecek tesadüfi delillerin ise doğrudan delil olarak değerlendirilmesi ve üzerine doğrudan hüküm kurulması mümkün olmamaktadır. Ancak kanaatimizce önleyici faaliyetler kapsamında yapılan istihbari faaliyetlerde teknik imkanlar ile elde edilecek tesadüfi delillerinde adli istihbarat toplama sürecinde elde edilen tesadüfi deliller gibi katalog suçlardan olması halinde görevlilerce bir yorumlama sürecine tabi tutulmaksızın, ham haliyle adli makamların analizine bırakılması halinde üzerine hüküm kurulabilecek delil niteliğinde olması gerektiği değerlendirilmektedir**.**

4. İSTİHBARAT SİSTEMLERİNDEKİ YAPISAL ve FONKSİYONEL AKSAKLIKLARIN KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ

Kamu yönetimini gerçekleştiren siyasi karar alıcıların, ulusal veya uluslararası alanda siyasi iradelerini ortaya koyarken ortaya çıkabilecek sorunları öngörmeleri ve bu sorunların üstesinden gelebilmeleri ölçüsünde başarılı yönetimlerinden bahsedilebilecektir. Dolayasıyla siyasi karar alma aşamasında alınacak kararların sonuçlarını öngörebilmek için de başarılı bir istihbarat birimine sahip olunması gerekmektedir. Başarılı bir istihbarat organizasyonu canlı bir varlığa benzetilebilir. Nasıl ki bir canlı hayatta kalabilmek için içsel ve dışsal etkilere karşı direnmeli ve fonksiyonunu yerine getirebilmeli ise aynı şekilde istihbarat örgütleri veya organizasyonları da ayakta kalmalı ve fonksiyonunu yerine getirmelidir. Bir istihbarat örgütünün çalışırken kullandığı yöntemler ve akademik anlamda kavramlara yükledikleri anlamlar benzer olsa da misyonu her zaman aynı olamaz, bu durum ihtiyaçların çeşitli olmasından ve kullanım alanlarının değişken olmasından kaynaklanmaktadır. Bir şirket adına istihbarat topluyorsanız rakip şirketler, piyasa, müşteri kitlesi ve hükümet emirleri gibi alanlarda istihbarat toplamanız gerekecektir. Eğer bir devlet için istihbarat toplamanız gerekiyorsa rakip veya dost devletler, halk kitleniz, azınlık grupları, devlet dışı kurumlar vb. geniş bir alanda istihbarat toplamanız gerekecektir. İstihbaratın faaliyet alanının bu kadar geniş olması da yönetimler açısından onun koordinasyonunu ve kontrol edilmesini oldukça güç hale getirmektedir.

4.1 Algı Sorunu

İstihbarat faaliyetinin geleneksel ve en önemli adımı olan insan kaynaklı bilgi alma yöntemi olan ‘muhbirlik’, insanlara soğuk gelen bir kavramdır. Kamu yönetimine yabancı kişilerin, hatta bazen kamu görevlilerinin dahi çekindikleri bir kavram olan ihbar etme, muhbirlik kişilerce kolay kabul edilebilir bir kavram değildir. Ancak insanlar bir istihbarat yetkilisine bilgi verirken farklı motivasyonlarla hareket ederler. İnsanlar bazen öfkelendikleri için, bazen para kazanmak amaçlı, bazen dini gerekçelerle, bazen de devletine hizmet etmek amaçlı muhbirlik yapmayı kabul

ederler. Ancak özellikle dış istihbarat servislerinin genellikle etki ajanları veya sosyal medya aracılığı ile muhbirliği veya ihbarcılığı kötü bir şey olarak göstermeleri, hedef halk kitlesi üzerinde olumsuz bir algıya neden olmaktadır. Bu denli bir algısal yönetim gerek kamu düzeni gerekse ulusal güvenlik bağlamında haber alma faaliyetlerinde dolayısıyla da taktik, operasyonel ve stratejik istihbaratın üretilmesinde olumsuz etkilere neden olmakta, zaman zaman da hedef hakkında insan kaynağı olmaksızın bilgi toplanması zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır. Karşı istihbarat faaliyeti olarak yürütülen olumsuz propaganda faaliyetlerinden etkilenen hedef kitlenin değişen algısı nedeniyle iş birliği noktasında isteksiz hale gelmelerine de neden olacaktır. Dolayısıyla hasım devletlerin istihbarat yapılanmaları tarafından gerçekleştirilen olumsuz propaganda ile mücadele etmek de başlı başına bir kamu yönetimi başarısı olarak nitelendirilebilecektir. İkinci Dünya Savaşı sırasında "Sovyet yönetimi Sovyet halkını casuslara karşı uyarmak ve casusluk faaliyetlerine karşı kitleleri seferber etmek için de yoğun bir propaganda faaliyeti içerisine" (Gülada, 2019: 55) girerek ulusal güvenliğin korunması noktasında başarılı bir kamu yönetimi örneği sergilemiştir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Alman gizli istihbarat örgütünün Sovyet halkı üzerinde oluşturmaya çalıştığı Sovyet karşıtı propagandaya karşı halkını bilinçlendirmesi, aynı zaman da başarılı ve doğru bir istihbarata karşı koyma (İKK) faaliyeti olarak da değerlendirilebilir. Unutulmamalıdır ki kamu yönetimine yabancı ve apolitik olan bir halk kitlesinin düşman istihbarat servisleri veya angaje ettikleri casusları tarafından üretilen ikna edici bir propaganda ile saf değiştirmeleri veya kendi devletine karşı bir tutum sergilemeleri propaganda üreten istihbarat servisinin taktik ve stratejik anlamda başarısı olacaktır. Bu durumun önüne geçmenin bir diğer yolu ise temsil ettiğiniz istihbarat organizasyonunun imajını hedef kitle nezdinde yükseltmek olacaktır. İstihbarata karşı koyma faaliyeti olarak istihbarat organizasyonunun olumlu yönde propagandasının yapılması, dizi, film, akademik çalışmalar gibi insanların sosyalleştiği alanlara ulaşılması ile gerçekleştirilecek faaliyetler organizasyonunuzun insan kaynağına erişiminin artmasını sağlayacak, dolaylısıyla organizasyonel başarıyı da getirecektir.

4.2 Sistemsel ve Yapısal Sorunlar

Devletler çeşitli kaygılarla yapısal anlamda tek elde toplanan istihbarat birimleri oluşturmazlar. Bilginin çeşitlendirilmesi ve en doğru bilgiye ulaşılması için farklı kaynaklar kullanılması ise farklı yapılardaki istihbarat birimlerinin koordinasyonunun ve iş birliğinin sağlanmasını zorlaştırmaktadır. Ülkemizde bu sorunun aşılması için istihbarat faaliyetlerinde bulunan kurumların "Görev ve yükümlülüklerinin yerine getirilmesiyle ilgili koordinasyonun sağlanması ve istihbarat çalışmalarının yönetilmesinde, temel görüşleri oluşturmak üzere, MİT müsteşarının başkanlığında Milli İstihbarat Koordinasyon Kurulu (MİKK) kurulmuştur" (Söylemez, 2015: 4) İstihbarat yapan birimler, kendi teşkilat ve kuruluş hiyerarşileri içerisinde bağlı oldukları makamlarla istihbar edilen bilgileri paylaşmaktadırlar. Bu durum ise istihbarat bilgisinin ilgili karar verici merciye iletilmesi sürecinde iletim hatalarına neden olabilmekte ve denetimlerini zorlaştırmaktadır. Zaman zaman da kurumlar arası faaliyet alanlarında kesişim olması nedeniyle rekabet durumu da yaşanabilmektedir. Denetim mekanizmasının bulunmasına karşın denetim yöntemleri olarak da yeknesaklık olmaması istihbarat hizmetlerinde bir standart olmasının önünde engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla yapısı itibari ile denetimi sınırlı bir alan olan istihbarat faaliyetlerinin merkezileşememesi, üst bir denetim ve koordinasyon makamının etkin olarak kullanılmaması uygulamada farklılıklar ortaya çıkarmakta, bu durumda istihbarat başarısızlığına yol açabilmektedir. Bir diğer yapısal sorun ise istihbarat birimlerinin siyasal iktidara angaje olması ve kamusal çıkarlar adına faaliyetlerde bulunmak yerine siyasal iktidarın çıkarlarına hizmet eder hale gelmesidir. Demokrasilerin oturmadığı devlet rejimlerinde istihbarat birimleri siyasi rejime angaje olmakta ve istihbarat devleti anlayışıyla yönetimi dikta rejimine çevirerek kaotik bir ortam oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla kişilerin ve toplulukların menfaatlerinin siyasal rejim ile çatışması durumunda istihbarat faaliyetleri dengenin siyasal rejim lehine değişmesine ve dikta yönetimine yol açması nedeniyle kamu yönetimi başarısızlığına, istihbarat biriminin kuruluş amacına aykırı faaliyetler içerisine girmesi dolayısıyla da yapısal istihbarat başarısızlığına neden olacaktır.

4.3 Ekol Sorunu

İstihbarat örgütlerinin ekol oluşturabilmeleri için öncelikli olarak her koşulda uygulanabilen bir sisteminin ve anlayışının olması, daha sonra da nitelikli operasyonlar gerçekleştirmeleri ve diğer istihbarat örgütlerinin faaliyetlerine etkin bir şekilde karşı koymaları gerekmektedir. Bunun yanında geleneksel ve modern istihbarat metotlarının etkin şekilde birleştirilmesi ve yapılacak büyük operasyonlarda elde edilecek başarılar, istihbarat örgütünü bir ekol haline getirecektir. Bu anlamda Dünya'nın tartışmasız en büyük ekollerinden olan Rus istihbarat ekolüdür. SSCB istihbaratı "KGB, ne İran'ın Savak'ı ne de Hitler'in Gestapo'suna benzememektedir. Görevleri ahlakın korunmasından, dış operasyonlara kadar uzanan ve ulusal düzeyde de etkin siyasal kimliği olan, bu anlamda FBI ve CIA'nın kombinasyonu şeklinde ifade edilebilecek bir istihbarat örgütüdür." (Atay, 2025). Ancak köklü bir istihbarat ekolü olan Rus ekolü gibi ekollerin yanında İsrail gibi yakın zamanda kurulan devletlerin istihbarat ekollerinin yarışmasına bakıldığında ülkelerin yürüttüğü operasyonların başarısı ve teknolojinin etkin kullanılmasının bu duruma neden olduğu söylenebilir. Ülkemizde ise Cumhuriyet tarihinden önce Yıldız İstihbarat Teşkilatı ile başlayan süreç, Cumhuriyet'in ilanından sonra MAH'ın kurulmasıyla devam etmiştir. Daha sonrasında MAH isim değiştirmiş ve MİT'e dönüşmüştür. Ancak ülkemizin istihbarat teşkilatının başlarda kendi ekolünü oluşturduğu söylenemez, bunun sebepleri arasında teşkilatlanmasını Fransız idari yapısından alması özellikle, "Türkiye'nin Marshall Yardımlarından yararlanmaya başlaması ve ardından NATO'ya da girmesiyle birlikte istihbarat sisteminde Amerikan istihbarat sisteminin etkisiyle hareket etmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru, Milli İstihbaratta Alman egemenliğinin yerine Amerikan sistemine geçtiği belirtilmektedir (Atılır, 2018: 58). Önceleri Alman ekolünün etkisinde kalması daha sonrasında İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise Özellikle Sovyetler birliği ile güç mücadelesine giren Amerika Birleşik Devletleri, komünizmin yayılmasına karşı yeşil kuşak projesi kapsamında çeşitli yardımlar adı altında Orta Doğu ülkelerinde müttefiklik ilişkileri içerisine girmeleri istihbarat yapılanmamızı da etkilemiştir.

Hem ülkemiz özelinde hem de demokratik ve teknolojik gelişmişlik bağlamında dünya ülkelerine bakıldığında ekol oluşturmuş ülkelerin uluslararası alanda siyasal etkinlik

noktasında da başarılı oldukları, özellikle teknolojik anlamda bilgi casusluğu başarısının da etkisiyle coğrafi avantaj ve dezavantajlarına bakılmaksınız bir gelişmişlik sağladıkları görülmektedir. İstihbarat sistemlerinin başarısı ülkelerin ulusal ve uluslararası siyasal ekonomik ve teknolojik gelişmişliklerine doğrudan etki eden önemli faktörlerden olması dolayısıyla ülkemiz açısından da bir ekol oluşturulması zorunluluk arz etmektedir. Nitekim ülkemizin de yakın zamanda Fırat Kalkanı, Barış Pınarı, Zeytin Dalı, Pençe Kilit operasyonları gibi yaptığı başarılı sınır ötesi operasyonlar, teknolojide sağladığı başarılar ve üretilen yeni araçlar ile kara, hava ve deniz sahasında gerek yönetimsel anlamda gerekse stratejik ve operasyonel istihbarat faaliyetleri anlamında güçlü bir altyapıya ve operasyonel kabiliyete sahip olduğu söylenebilir.

4.4 Eğitim Sorunu

İstihbarat, geçmiş dönemlerde bir akademik alt yapısı olmaksızın kimi zaman teşkilatlı kimi zaman da bireysel olarak yürütülen bir süreç iken, Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasından önceki dönemlerde daha yüzeysel istihbarat eğitimleri ile ilerleyen istihbarat eğitim süreci, İkinci Dünya Savaşı sırasında ve savaş sonrasında artmıştır. Ancak istihbarat yöntemlerinin hedefe göre değişkenlik göstermesi onun akademik anlamda genel geçer bir kabul görmesine engel olmakla birlikte, yalnızca temel konularda bir yeknesaklıktan bahsedilebilir. Günümüzde uluslararası siyasete yön vermek isteyen devletlerin ilgileri istihbarat eğitimlerinin daha nitelikli hale gelmesine yol açmış, onun bilim olarak ortaya çıkmasını da zorunlu kılmıştır. Soğuk Savaş sürecinde artarak devam eden istihbaratın akademikleşmesi süreci günümüze kadar kendisini geliştirerek son şeklini almıştır. Günümüzde istihbaratın ulusal ve uluslararası siyasete etkisi göz önüne alındığında Dünya siyasetine yön veren ülkelerin başında gelen ABD'de "İstihbarat alanında uzmanlaşma durumu lisans düzeyinde başlamaktadır." (Çencen vd., 2021: 127) Ülkemizde de istihbarat uzmanlığı eğitimi daha çok mesleki gereksinimler çerçevesinde kurum içi eğitimler kapsamında yürütülmektedir. Ayrıca ülkemizde akademik istihbaratın öncülüğünü yine Milli İstihbarat Teşkilatı yapmakta ve istihbarat eğitimi verecek kurumlar açarak akademik gelişmişliğe katkı sağlamaktadır. Askeri Akademiler, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı akademiler de istihbarat eğitimini gerek müfredata

ekleyerek gerekse yüksek lisans programları açarak istihbaratın akademikleşmesine katkı sağlamaktadırlar. Temel istihbarat eğitiminin üniversitelerde yaygınlaştırılması kamuya yabancı sivil vatandaşlara da en azından temel düzeyde bir istihbari faaliyet bilinci kazandırılması, istihbarat örgütlerince kullanılan etki ajanlığının ve dezenformasyonun yıkıcı etkilerini engelleme noktasında etkin bir istihbarata karşı koyma faaliyeti olarak görülebilir. Ayrıca istihbarat kurumlarının insan kaynaklarına erişimi açısından da son derece önemli bir kazanım sağlayacağı değerlendirilmektedir. Dolayısıyla istihbarat eğitiminin akademik seviyede ve sistematik olarak yaygınlaştırılması halinde kamu yönetimi anlamında uzun vadede kazanımlar sağlayacak olması göz önüne alındığında kamu yönetimi başarısı olarak da görülebilecektir.

4.5 Hukuksal Sorunlar

İstihbarat faaliyetleri ile hem bireylerin kişilik hakları hem de devletlerin iç hukukları ile uluslararası hukuk alanlarında menfaatleri çakışmaktadır. Dolayısıyla istihbarat faaliyetleri zaman zaman hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta suç teşkil eden fiiller olarak ceza yaptırımına neden olabilmektedir. İstihbarat faaliyetlerinin doğası gereği bu sorunun bir çözümü de bulunmamaktadır. Bir diğer hukuksal sorun ise yasal düzenlemelerin yeterince açık olmamasıdır. Ülkemizde istihbarat üretiminde temel yetkili kurum olan Milli İstihbarat Teşkilatının Kuruluş Kanunu 2937 Sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunudur. Ancak kuruluş kanunlarında istihbarat faaliyetlerine dair detaylı açıklanmasından çok genel çerçevede sınırları çizilmekle bırakılmıştır. Bu kanuna göre devletin ulusal ve uluslararası alanda güvenliği için genel yetkili kurum olduğu ve diğer kurumlarında Milli İstihbarat Teşkilatı ile bilgi paylaşımı yapması gerektiği belirtilmiş ancak herhangi bir yaptırım da öngörülmemiştir. Dolayısıyla bu durum istihbarat faaliyetleri kapsamında kurumlardan bilgi paylaşımının etkin olarak sağlanmasını da engelleyebilecektir. Askeri kurumların ve Emniyet Genel Müdürlüğünün de yine istihbarat yapma yetkisi noktasında detaylı olarak hazırlanmış kanunlarının bulunmaması ve sınırlı sayıda kanun maddelerinde istihbarat yapma yetkisine yer verilmesinin eksikliği zaman zaman uygulamada hatalara ve kötüye kullanılmalara yol açabilmektedir.

MİT, EGM ve Jandarma gibi istihbarat birimlerinin kanunlarca belirlenen faaliyet alanlarının çakışıyor olması nedeniyle zaman zaman karmaşa da ortaya çıkabilmektedir. Bir diğer hukuki problemde istihbarat faaliyetleri ile kişilerin özel hayatları arasındaki ilişkinin kanunlarla açıkça belirtilmemesidir. Kamunun yararı ile yarışan kişilerin temel hakları arasındaki dengenin sağlanabilmesi için daha kapsamlı ve detaylı yasalar meydana getirilmesi başarılı bir kamu yönetimi için gereklilik olarak görülmektedir.

4.6 Kurumlar Arasında İş Birliği ve Koordinasyon Sorunu

Günümüzde devletler genel itibari ile kamu yönetiminde ve ulusal güvenlik alanında başarılı politikalar yürütmelerine yardımcı olmaları için birden fazla istihbarat yapılanması kurarak bu alanlarda faaliyet göstermelerini sağlamaktadırlar. Ülkemizde de farklı alanlarda faaliyet gösteren taktik, operasyonel ve stratejik istihbarat üreten birçok kurum bulunmaktadır. Ülkemizdeki istihbarat kurumları MİT, Emniyet, Jandarma vb. diğer kurumlar faaliyet alanları çerçevesinde ulusal güvenlik ve kamu yönetimine yardımcı kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. Ancak, "Milli İstihbarat Teşkilatı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Türk Silahlı Kuvvetleri Arasında iç istihbarat üretimiyle ilgili senelerden bu yana süren çekişme ve rekabetin olduğunu söylemek mümkündür." (Atılır, 2018: 66) Sınırları iyi belirlenmiş bir düzen içerisinde bu denli rekabetlerin üretilecek istihbaratın kalitesini artıracağı gibi haber kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile doğru bilgiye erişilmesi ihtimalini de artıracaktır. Ayrıca her kurum kendi faaliyet alanındaki sosyal dokuya hakim olacağından bilgiye erişimi de daha kolay ve daha az maliyetli hale getirecektir. Örneğin ülkemizde kırsal alanlarda jandarma istihbarat personelince istihbarat çalışması daha etkin olabilirken yerleşim yerlerinin yoğun bulunduğu şehir ve ilçe merkezlerinde emniyet istihbarat görevlilerinin daha etkin faaliyet gösterdiği söylenebilir. Bu durumun ise her zaman olumlu sonuçları görülmemektedir. Hedef kişi ya da grupların her iki kurumun faaliyetinin yoğun olduğu fiziki alanlara girmesi durumunda olumsuz bir rekabetten de söz edilebilecektir. Burada görülebilecek sorun genellikle tarafların yapmış oldukları çalışma süreçlerinin diğer istihbarat örgütlerince bilinmemesinden veya iş birliği ve koordinasyon eksikliğinden dolayı yürütülen çalışmanın bozulması veya bazı durumlarda zamanından önce harekete geçilmek

zorunda kalınmasıdır. Kurumlar arasında ortaya çıkacak iş birliği eksikliğinin bir diğer olumsuz yanı da hedef kitle veya kişi üzerinde istihbarat faaliyeti yürütülürken ulaşılan haber kaynağının iki veya daha fazla tarafa da bilgi veriyor olması durumunda da hem mali hem de operasyonel anlamda sakıncalar meydana gelebilmektedir. Bu durumun engellenmesi için ise başarılı bir kamu yönetimi süreci ile etkin bir iş birliği kurumunun oluşturulmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

4.7 Şeffaflaşamama Sorunu

İstihbarat faaliyetleri doğası gereği gizli yürütülmesi gereken faaliyetler olması dolayısıyla şeffaflaşması oldukça zor bir kamusal faaliyet alanıdır. Hemen her devlet istihbarat faaliyetlerini gizli olarak yürütmekte, sınırlı olarak denetimine izin vererek yürütülen faaliyetlerin ulusal çıkarlarına zarar vermesine izin vermemektedir. Her ne kadar hukuk devleti olsa da devletler istihbarat faaliyetlerini sınırlı denetimlerle kamusal denetimden olabildiğince uzak tutmaktadır. Bu durumda istihbarat faaliyetlerinde şeffaflaşamama sorununa yol açmaktadır. Burada bir diğer önemli hususta kamu yönetiminin bir parçası olması dolayısıyla gizli yürütülmesi gereken istihbarat faaliyetleri ile ilgili alenileştirilen istihbarat metot ve yöntemlerinin veya üzerinde çalışılan hedefler ile ilgili bilgilerin gereğinden fazla olması durumunda hasım istihbarat örgütleri, hedef kişi, grup veya yapılarca bu bilgiler kullanılarak, yürütülecek istihbarat faaliyetinin başarılı olması engellenebilecektir. Bu duruma sebep olan zaman zaman sosyal medya baskısı olabilirken, zaman zaman da suç gruplarının üyeleri veya hasım istihbarat örgütlerine angaje olmuş kişilerce kamu yönetimi görevlilerine çeşitli yöntemlerle baskılar yapılarak gizliliğin yönetimin aleyhine ortadan kaldırılması durumu oluşabilmektedir. Dolayısıyla bu durumda hem istihbarat başarısızlığı hem de kamu yönetimi başarısızlığı olarak değerlendirilebilecektir. Ülkemizde de Anayasa da belirtildiği şekliyle "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletidir." (T.C. Anayasası, 1982) düzenlemesiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin demokratik bir hukuk devleti olduğu açıkça belirtilmektedir. 4982 Sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanununa göre bireyler idarenin haklarında tesis ettiği işlemlerden bilgi edinebilme hakkına sahiptir. Devletin her işlem

ve eylemlerinin bağımsız ve etkin bir denetimden geçirilmesi hukuk devletinin gereği olmasına karşın, ülkemizde kanun koyucu "Sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu kanun kapsamı dışındadır." (Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 2003) denilerek istihbarat faaliyetlerini Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamı dışında tutmuştur. Ancak istisnai olarak kişilerin şahsında yapılan istihbari çalışmalar hakkında kanun koyucu, hukuk devletinin gereği olan şeffaf yönetime uygun olarak kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte olan bilgi ve belgelerin Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında olduğunu belirtmesine karşın, kanun koyucu burada genel bir ibare kullanarak istihbarat faaliyetlerinin hangi durumlarda kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyeceği konusunda ise bir düzenlemeye gitmemiştir.

4.8 Denetim Sorunu

İstihbarat faaliyetleri devletlerin yürütmüş olduğu hassas idari fonksiyonlardan olması dolayısıyla denetlenmesi, idareye yabancı sivil bir kişi ya da kurum tarafından yapılması mümkün değildir. Bu durum da istihbarat faaliyetlerinin hem yasalara uygunluk denetimleri yönünden hem de kaynakların verimli kullanılması yönünden denetiminin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Demokratik devletler istihbarat faaliyetlerinin denetlenmesi için çeşitli denetim mekanizmaları oluşturmakta, ancak dikta yönetimler için bu durum söz konusu olmamaktadır. Demokratik devletlerin oluşturduğu denetim mekanizmalarının da yine idare adına görev yapmaları istihbarat faaliyetlerinin denetiminin etkin olmasına engel olabilmektedir. Bazı durumlarda ise "Yürütmenin altında faaliyet gösteren istihbarat teşkilatları, demokrasilerde yasama ve yargı organları tarafından etkin bir şekilde denetlenmesine rağmen bu denetim otoriter rejimlerde sembolik olmanın ötesine geçememektedir." (Ateş, 2022: 49). Ülkemiz de yürütülen istihbarat faaliyetinin adli kapsamda olması halinde devletin temel üç erkinden olan yargı birimlerince kanunlara uygunluk yönünden denetlenmekteyken önleyici faaliyetler kapsamında yapılacak olan istihbarat faaliyetlerinin denetlenmesi ise adli denetimden farklı olarak hem devletin temel erklerinden olan yürütme tarafından yerindelik denetimi yapılmakta, yasama ve yargı erkleri tarafından ise yatay bir denetim ile kanunlara uygunluk yönünden denetlenmektedir. Ülkemizde oluşturulan denetim mekanizmaları her ne kadar dengeli olsa da yürütülen önleyici

istihbarat faaliyetlerinin zamanla idareye yabancı hale gelecek seçilmiş kişilerce denetlenmesi siyasi kimliği olan rakiplerinin hakkında elde edilen istihbari bilgilere erişmeleri gibi sakıncaları da doğurabileceğinden zamanla kamu yönetimi başarısızlığına yol açabilecektir.

5. DEĞİŞEN GÜVENLİK ALGISI ve İSTİHBARAT BAŞARISIZLIKLARININ KAMU YÖNETİMİNE ETKİLERİ

Kamu yönetimi örgütsel anlamda devlet ve işlevsel anlamda devlet olarak iki kavram ile tanımlanabilir. Kamu yönetimine yapısal olarak baktığımızda devletin örgütsel yapısını ifade ederken, işlevsel olarak baktığımızda ise kamu politikaları üretme ve bu politikaları uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla devlet kendisine verilen idare yetkisinin gereği olarak gerek iç güvenliğini gerekse ulusal güvenliğini sağlama noktasında birincil sorumluluk sahibidir. Devletin, dolayısıyla siyasal iktidarın bu düzenleyici görevinin doğal sonucu olarak kamunun refahı için bireyler üzerinde meşru güç kullanma hatta kamu düzeni ve ulusal güvenlik gereği kişi hak ve özgürlüklerine sınırlıda olsa müdahale etmesi kamu yönetimi fonksiyonunun gereğidir. Kamu düzeni ve ulusal güvenlik gereği gerçekleştirilen istihbarat faaliyetleri de bu kapsamdadır. Ancak devletin koruma fonksiyonunun yerine getirilmesi sürecinde başarılı bir istihbarat üretim sürecinin gerçekleştirilmesi ve başarılı bir kamu yönetimi sürecinin sağlanması için sürecin her aşamasında görev alan aktörlerin ve karar verici iradenin ayrı ayrı başarılı olması gerekmektedir.

5.1 Kamu Yönetiminde Güvenlikleştirme Unsuru Olarak İstihbarat

Bir olgu olarak güvenlik bireyler ve toplumların sağlamaya çalıştığı bir ideal ve sürdürülmesi zorunlu bir kazanımdır. Güvenlik kavramı devletler açısından ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi kamu güvenliği kavramıdır. Kamu güvenliği kavramı geleneksel olarak devletin siyasal sınırları içerisinde meydana gelebilecek bireylerin sağlık, güvenlik, dirlik ve esenliklerine karşı bozulan düzenin eski haline getirilmesi sürecidir. Kamu düzeni olarak da adlandırılacak kamu güvenliği kavramı siyasal yapılar tarafından çıkarılan kanunlar ve çeşitli düzenleyici işlemler ile sağlanır. Mevcut düzenleyici işlemleri olağan durumlarda uygulamak için ise ekseriyetle iç istihbarat birimlerinin desteklediği iç güvenlik kuvvetlerinin görevli oldukları söylenebilir.

Güvenlik kavramının ikincisi ise Ulusal Güvenlik kavramıdır. Ulusal Güvenlik kavramı 1947 yılında ABD tarafından kullanılmaya başlanılmıştır. Ulusal Güvenlik

kavramı ile birlikte devletlerin güvenlik algıları da değişerek güvenlikleştirme faaliyetleri kapsamında devletler kendi siyasi sınırları dışında da faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Ulusal Güvenlik kavramı "Zamana, ülkeye veya konuya göre değişken olduğundan muğlaktır ve genel kabul gören bir tanımının verilmesi zordur." (Özdemir, 2016: 4). Her ülkenin farklı siyasi çıkarları risk ve tehdit algılarının olmasının da bu durum üzerinde etkisi vardır. Ulusal Güvenlik kavramı en genel ifadesi ile devletin siyasi olarak varlığını devam ettirmesinin tehlikeye düşmesine neden olabilecek ülke içinden ve ülke dışından gelebilecek tehditlerdir. Ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin meydana gelmesi halinde alınacak tedbirler daha kapsamlı ve daha üst düzeydedir. Devletler hukukunun ve diplomasinin geçerli olduğu bu alanda güvenlikleştirme unsuru ise iç ve dış istihbarat birimleri, iç güvenlik kuvvetleri ve askeri kuvvetlerdir. Kamu güvenliğini tehdit eden olaylar genellikle daha kısa süreli olsa da ulusal güvenliği tehdit eden olaylar daha uzun zamana yayılmaktadırlar. Kamu düzenini tehdit eden olaylar doğrudan müdahale ile ortadan kaldırılabilmesi dolayısıyla daha çok taktik ve operasyonel istihbaratlar kullanılmakta, ulusal güvenliği tehdit eden olayların bertaraf edilmesi sorunun daha uzun vadede ele alınarak siyasi bir politika geliştirilmesini de gerektirmesi dolayısıyla daha çok stratejik istihbaratın kullanılmasını zorunlu kılan bir alan olmaktadır. Kamu düzenini tehdit eden olaylar dar bir alanda veya bir bölge de meydana gelirken ulusal güvenliğe yönelik tehditler ulus çapında veya uluslararası alanda devletin siyasal varlığına yönelik tehditler olarak meydana gelebilmektedir. Kamu düzenini tehdit eden olaylar süreklilik arz etmesi halinde ulusal güvenliği tehdit eder hale geleceğinden zaman zaman ulusal güvenlik meselesine de dönüşebilmektedir. 2011 yılında Tunus'ta başlayıp zamanla çevre ülkelerini de etkisi altına alarak Orta Doğu bölgesine yayılmaya başlayan 'Arap Baharı' devletlerin siyasi karar alıcı iradeleri tarafından bastırılamaması sonucunda birçok ülkede rejimlerin değişmesine neden olmuştur. Bölge ülkelerinin istihbarat yapılanmalarının münferit bir olay olarak başlayan bu olayın yalnızca bir iç güvenlik sorunuyken toplumdaki yansımalarını öngörememiş olmaları dolayasıyla hem istihbarat başarısızlığı hem de günlük gelişen olaylara karar verici idarelerce doğru politikalar üretilemeyerek olayların ulusal güvenlik sorunu haline gelmesine karşın etkin müdahale edememiş olmaları dolayasıyla yönetimsel başarısızlık olarak görülebilecektir.

Ayrıca kamu güvenliği ve ulusal güvenlik yönünden devletler tarafından yalnızca güvenliği elde etmek yetmemekte gelişen olaylar ve değişen şartlara karşı yerinde ve doğru müdahaleler ile kazanımların korunmasının sağlanması da bir zorunluluk oluşturmaktadır. Güvenlik multidisipliner bir alan olmasının yanında, siyasi karar alıcı irade tarafından tesis edilen müesses nizamın devamı için vazgeçilmez olan ise doğruluğu teyit edilmiş istihbari bilgilerdir.

5.2 İstihbarat Başarısızlıklarının Kamu Yönetimine Etkileri

Kamu yönetimini gerçekleştiren politika yapıcılar politikalarını belirlerken en doğru kararı vermek için doğruluğu teyit edilmiş istihbari veriler ile kararların olası etkilerini öngörmek, buna uygun politikalar belirlemek ve neticesi bilinmeyen politika yapım sürecinde hata yapma risklerini en aza indirmek istemektedirler. Diğer devlet kurumları gibi istihbarat yapılanmaları da kuruluş amaçları doğrultusunda ve kanunlardan aldıkları yetkiler çerçevesinde yüklenen kamusal sorumluluklarını yerine getirmelidirler. Profesyonel bir şirket mantığı ile bakıldığında başarısız şirketlerin zarar etmesi gibi istihbarat kurumları da hizmet sağladığı alanda zaman zaman başarısızlıklarla karşılaşabilmektedirler. Bu başarısızlığın nedeni bazen kendi içerisinde yaşadığı sorunlar olabilirken bazen de dış etkenlerden veya rakiplerinin faaliyetlerinden kaynaklı sorunlar başarısızlığa neden olabilmektedir. Nitekim 2022 yılında Rusya devlet yönetimi Ukrayna'nın NATO üyeliğinin konuşulmaya başlanması ile Ukrayna'nın NATO ülkeleri ile tampon devlet vasfının ortadan kalkacağını, ayrıca NATO'nun da Doğu Avrupa'da yayılmaya başlayacağını düşünmeleri üzerine, Rusya devlet yönetimi önemli bir karar vererek Ukrayna'yı işgale başlamıştır. Ancak ABD dış istihbarat servisi CIA, stratejik ve operasyonel istihbarat başarısı olarak görülebilecek şekilde yürütülen örtülü operasyonlar ile Rusya istihbarat servisi KGB'ye takılmadan Ukraynalı bazı gruplara paramiliter eğitim vererek Ukrayna'nın işgaline karşı etkin meskun mahal savaşı vermelerini sağlamışlardır. Rusya'nın bir hafta gibi kısa bir sürede başkent Kiev'in düşeceğine yönelik kurmuş olduğu hatalı strateji başarısız olmuş, Ukrayna yönetiminin direnme kararı alması ve KGB'nin etkisiz kalması üzerine savaş yıllara yayılmış ve dondurulmuş çatışma bölgesi denilen, kazananın olmadığı kaynakların savaş nedeniyle sürekli eridiği bir sürece dönüşmüştür. Savaş öncesinde binlerce kişilik

paramiliter grubun eğitim almalarını ve savaşa olası etkilerini doğru analiz edemeyen Rusya istihbarat servisi KGB açısından, bu durum bir istihbarat başarısızlığıdır. Dolayısıyla Rusya devlet yönetimince yanlış istihbari verilere dayalı alınan hatalı karar sonucu hem insan kaynaklarının hem de mali kaynaklarının verimsiz kullanılması dolayısıyla başlatılan savaş, istihbarat başarısızlığının yanında kamu yönetimi başarısızlığı olarak da nitelendirilebilecektir. Ukrayna savaşında olduğu gibi devletlerin ulusal ve uluslararası ölçekte alacağı kararlar ve tedbirler noktasında başarılı bir istihbarat faaliyetinden yararlanması önemli bir güç çarpanı sağlayacağı gibi başarısız bir istihbarat yapım sürecinin etkileri de son derece yıkıcı olabilmektedir. Başarılı bir istihbarat yapımı sürecinden bahsedebilmek için ise öncelikle ihtiyacın doğru belirlenmesi gerekmektedir. Burada yalnızca istihbarat yapımı sürecini yöneten ve katılanların ihtiyaç duyulan talebi doğru anlaması yeterli olmamakta, istihbaratı talep edenlerin de ihtiyaçlarını doğru şekilde ilgili istihbarat kurumu temsilcilerine aktarabilmeleri gerekmektedir. Bilgiyi talep eden kişi ya da yapı ile bilgiyi istihbar eden kurum veya kişi arasında oluşacak kopukluk ve koordinasyon eksikliği istihbarat yapımını ilk aşamasından sekteye uğratacaktır. İstihbarat çarkı unsurları olan gereksinimlerin belirlenmesi, planlama, toplama, işleme, analiz ve son süreç olarak da dağıtım süreçlerinin hepsinde aynı koordinasyon başarısının gösterilmesi gerekmektedir. Yine istihbarat başarısından bahsedebilmek için bir diğer önemli hususta, uygulayıcı ve karar verici kişi ya da siyasi iradenin istihbarat biriminden almış olduğu istihbarat bilgisini doğru şekilde anlaması, doğru zaman ve doğru yerde uygulaması ile mümkündür. Bazı durumlarda istihbarat üreten birimlerin yapısının ve kapasitesinin karar verici irade tarafından derinlemesine bilinmemesi de fazla beklenti içerisine girilmesine ve elde edilecek istihbarat verilerinin talep eden iradenin beklentisini karşılamamasına neden olmakta, bu sorun ise istihbarat birimine olan güveni azaltması nedeniyle istihbarat başarısızlığına neden olabilmektedir. Zaman zaman da olgulara ve analizlere dayalı istihbar edilen gerçek verilerin siyasi karar alıcı iradenin beklentisinin dışında olması durumunda da karar merciine durumun kabul ettirilmesi noktasında sorunlar yaşanmakta ve bu durumda istihbarat başarısızlığına neden olabilmektedir. Yine istihbarat üreten birimce karar verici iradenin talep ettiği istihbarat bilgisinin istihbarat birimi temsilcisi veya süreçte görev alan kişilerce şahsi politik görüşleri doğrultusunda anlamlandırılması ve yorumlanması ile politikleşen istihbarat verilerinin karar alıcı iradeye sunulması da istihbarat başarısızlığına yol

açacaktır. Dolayısıyla istihbarat verilerinin talep eden karar verici iradeye yorum katmaksızın apolitik olarak iletilmesi istihbarat birimi ile karar verici irade arasında bir güven tesis edecek ve bu durumda istihbarat başarısı olarak nitelendirilecektir. Aksi durum ise istihbarat başarısızlığına bir başka örnek teşkil edecektir.

İstihbarat üretim sürecinde görev alan personelin de bireysel anlamda istihbaratın temini ve analizi aşamalarında teknik yeterliliğe sahip olmamaları ve konularına hakim olamamaları da istihbaratın üretim aşamasında başarısızlığına neden olacaktır. İstihbarat teşkilatları arasında yaşanacak çekişmeler ve koordinasyon sorunları da zaman zaman istihbarat başarısızlığına yol açabilmektedir. Son olarak "İstihbarat teşkilatının dünyadaki gelişmeleri takip etmemesi, dolayısıyla dünya çapında diğer istihbarat servislerinin gerisinde kalması, AR-GE ye yeterli pay ve bütçeyi ayırmaması ve teknik altyapı imkanlarının zayıf olması da istihbarat başarısızlığına yol açabilecek etmenler arasında yer almaktadır." (Bulut, 2017: 78)

6. STRATEJİK İSTİHBARATIN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ

6.1 Uluslararası İlişkiler Kavramı ve Stratejik İstihbarat İlişkisi

Uluslararası ilişkiler, "Siyaset bilimi başta olmak üzere, siyaset felsefesi, uluslararası hukuk, uluslararası politika, antropoloji, sosyoloji, siyasi tarih ve kültürel çalışmalar gibi birçok alanla iç içedir." (Daban, 2017: 22) Uluslararası ilişkilerin en sık kullanılan yöntemi olarak ise kamu diplomasisi öne çıkmaktadır. Ülkelerin diplomatik görevlileri arasında gerçekleşen heyetler arası müzakereler, resmi bildiriler, açıklamalar uluslararası ilişkilerin etkin şekilde kullanılmasının yöntemleri arasındadır. Uluslararası ilişkilerde kamu diplomasisinin ilk olarak hangi devlet tarafından kullanıldığı bilinmemekle birlikte, ABD dış politikasında 20. yüzyılın ikinci yarısında kamu diplomasisi örneklerine rastlamak mümkündür. Uluslararası ilişkilerin işlevsel yöntemlerinden olan diplomatik müzakereler, devletleri temsil eden aktörlerin devletler arasında ortaya çıkan bir sorunun çözümüne veya kendi devletinin hedeflerine genellikle barışçıl bir yolla ulaşılması için yürütülen süreç olarak tanımlanabilir. TDK'ya göre diplomasi "Yabancı bir ülkede ve uluslararası toplantılarda ülkesini temsil etme işi ve sanatı" (TDK, 2024) olarak tanımlanmıştır. Uluslararası sorunlarda savaş veya çatışma ihtimali ortaya çıkması durumunda düşük maliyetli çözüm olarak devreye giren diplomasi, savaşlarla sona erdirilemeyen anlaşmazlıklarda veya stratejik olarak ülkenin çıkarlarının gerektirdiği durumlarda tarafların çıkarları doğrultusunda da kullanılmaktadır. Devletlerin uluslararası alanda güçlü konuma gelmeleri yalnızca askeri başarılarla değil diplomasi başarıları ile de desteklenmesi halinde gerçek bir başarı olarak görülmektedir. Devletlerin diplomatik alanda becerileri ise geleneksel olarak elde ettikleri bilgi birikimleri ve gelişen olaylarda elde edilen çarpanı yüksek istihbarat bilgileriyle doğrudan orantılıdır.

> "Günümüzde uluslararası ilişkilerin tesis edilmesi ve geliştirilmesi noktasında istihbarat faaliyetlerinden daha fazla yararlanılması hatta istihbarat diplomasisi başlığı altında istihbarat odaklı diplomatik temasların gelişmesi ve böylelikle ülkeler arası ilişkilerin istihbarat iş birliği yardımıyla güçlendirilmesi, son derece yaygın bir diplomasi aracı haline dönüşmüştür." (Altıntaş ve Dikkaş, 2024: 121)

İstihbarat ve dış politika ilişkisi tarih boyunca var olmasına karşın 17. yüzyıldan itibaren artmaya başlamıştır. İstihbaratın diplomaside en belirgin ve güçlü kullanımı 1947 yılından itibaren Soğuk Savaş'ın başlamasıyla olmuştur. 1947 yılına kadar istihbarat uluslararası ilişkilerden çok uluslararası ilişkilerin başka bir boyutu olan savaş diplomasisi üzerinde etkili olmaktadır. Savaş öncesinde veya esnasında askeri amaçlar için taktik ve operasyonel istihbarattan faydalanıldığı görülmektedir. Özellikle Soğuk Savaş'ın başlaması ile akademik olarak da ele alınan istihbarat kavramı zamanla istihbaratın kullanım amacında da bazı değişiklikler meydana gelmesine neden olmuştur. İstihbarat faaliyetlerinin sistematik hale getirilmesi ile savaş zamanlarında üretilen taktik ve operasyonel istihbarat anlayışından uzun vadeli planları ve amaçları destekleyecek stratejik istihbarat anlayışına doğru bir değişim yaşandığı görülmüştür. Devletlerin dış politikalarını oluşturmasında uluslararası sistemde kendisine daha avantajlı bir pozisyon elde etmesinde istihbaratı kullanmaları da olağan hale gelmiştir. Dolayısıyla günümüzde istihbarat başarısı diplomatik süreçlerde başarıya doğrudan etki etmektedir.

Diplomatik müzakerelerde istihbarat başarısının yanında diplomatik görevlinin de süreçte etkin olması ve gerekli yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Dinamik bir süreç olan diplomatik müzakere süreçlerinde diplomatik görevlinin kişisel becerileri hızlı düşünmesi, ileri görüşlü olması, kararlı, zeki ve ikna kabiliyetinin yüksek olması gerekmektedir. Diğer yandan karşılıklı saygıya dayanan, güven veren, karşılıklı çıkarların korunmasını öngören müzakere süreci diplomatik başarıya daha yakın bir süreçtir.

Diplomaside bir diğer önemli özellik ise gizliliktir. Gizlice yürütülen arka kapı diplomasisi denilen süreç ile kamuoyu baskısı altında kalmadan popülist olmaktan uzak, daha rasyonel ve makul bir zeminde tarafların çıkarlarını koruyacak bir sürecin gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Arka kapı diplomasisi olarak tabir edilen sürecin en önemli aktörleri ise yine istihbarat yapılanmasının temsilcileri ve diplomasinin temsilcileridir. Uluslararası ilişkilerde bu iki devlet görevlisinin uyumu, bilgi, beceri ve kabiliyetleri devletlerin masadan kazançlı kalkmasının olmazsa olmaz unsurlarındandır.

Diplomatik taraflarca ele alınan anlaşmazlığın çözüme kavuşturulması sürecinde ilk yapılması gereken hazırlık sürecidir. Müzakereye hazırlık aşaması diplomatik başarının ilk aşaması olarak görülmelidir. Bu süreçte taraflar ön koşulları belirlerler, müzakere stratejilerini oluştururlar, zayıf ve güçlü yönlerini belirlerler, nerede taviz verebileceklerini, nerede atak yapabileceklerini bu aşamada belirlerler. Bunun yanında tarafların diplomatik rakipleri hakkında araştırma yapmaları da alışılmış bir durumdur. Diplomatik rakiplerinin talep edebilecekleri hususlar, zayıf yönleri, güçlü yönleri, kendi taleplerine karşın karşı tarafın elindeki imkanlar, alternatif talepler gibi hususlarda bilgi sahibi olarak bu doğrultuda bir strateji oluşturmak diplomatik süreçte başlangıç aşamasının olmazsa olmazlarındandır. Bu aşamada toplanacak bilgiler ve toplanan bilgilerle oluşturulacak etkin bir diplomatik strateji, karşı taraftan alınacak tavizler için dolayısıyla ülkenin çıkarları için son derece önemlidir. Diplomatik müzakereler öncesinde ve esnasında gerek diplomatlar gerekse devlet istihbarat örgütlerince sıkça uygulanan diplomatik hamle ise manipülasyondur. Manipülasyon çeşitli şekillerde yapılabilmesine karşın en önemli argümanı fabrikasyon bilgi denilen kontrollü yanlış bilgi yayılmasıdır. İstihbarata karşı koyma faaliyeti olarak gerçekleştirilen bu kavram, MİT'e göre;

> "İstihbarat toplayıcılarının bilgi kaynaklarını sınırlamak için güvenlik önlemleri almak, istihbarat toplayıcılarına yanlış, eksik veya çelişkili bilgiler sunarak gerçeği anlamalarını veya doğru karar vermelerini engellemek, istihbarat toplayıcılarının kimliğini, konumunu, niyetini, kaynaklarını, zaaflarını yöntemlerini tespit etmek, istihbarat toplayıcılarının faaliyetlerini engellemek veya bozmak için aktif veya pasif müdahalelerde bulunmak, istihbarat analistlerinin, karar vericilerin veya kamuoyunun algılarını, tutumlarını, inançlarını veya davranışlarını etkilemeye çalışan düşman propagandasını çürütmek veya etkisiz hale getirmek"(URL-1, 2025)

olarak tanımlanmaktadır. İstihbarat örgütlerince zamana yayılarak servis edilen hedef devletin hakkınızda istihbar edebileceği bilgileri öngörerek, bazen tamamen yanlış bazen ise kısmen doğru bilgiler ile kontrollü şekilde yayılan yanlış bilgiye fabrikasyon bilgi denir. Bu şekilde üretilen yanıltıcı bilgiyi istihbar eden hedef devlet yetkilileri alınan bilgileri etkin bir analiz sürecine tabi tutmaz ise yanlış bilgilerle hatalı bir siyasi karar alma sürecine girecektir. Dolayısıyla diplomatik sürecin bu aşamasında ise istihbarat örgütlerinin kesin bir müdahalesinden bahsedilebilecektir.

6.2 Uluslararası İlişkilerde İstihbarata Karşı Koyma Faaliyetleri (İKK)

"Bir ulusun refahı, iyi bir karşı istihbarat gerektirir." (Olson, 2021: 294) Yakın bir geçmişe sahip olan istihbarata karşı koyma (İKK) kavramının, günümüzün dijitalleşen dünyasında en önemli faaliyet alanlarından birisi ise veri güvenliğidir. İstihbarat faaliyetlerinin kullanışlı bir alan olması devletlerin savaş öncesi, esnası ve sonrasında dost devletler hakkında, hedef devletler hakkında, hatta kendi halk kitlesi hakkında dahi bilgi toplamakta kullanabilmelerini sağlamaktadır. İstihbarat faaliyetleri ile elde edilen bilgilerin kamu yönetimi sürecinde kullanılması faaliyetlerinin ve üretilen verilerin gizliliğinin korunmasını da zorunlu kılmaktadır. Uluslararası alanda diplomatik süreçlerde ve ulusal güvenliğin sağlanmasında da elde edilen verilerin gizliliği ve güvenliği son derece önem arz etmektedir. İstihbarat faaliyetlerinin politika üretim sürecinde kullanılan en önemli işlevsel araçlardan olması dolayısıyla, elde edilen istihbarat bilgilerinin gizliliğinin ve güvenliğinin sağlanamaması nedeniyle ortaya çıkacak istihbarata karşı koyma başarısızlığı gerek iç siyasette gerekse dış siyasette diplomatik sorunlar ortaya çıkaracaktır. Bunun en önemli örneklerinden birisi WİKİLEAKS belgeleri olarak bilinen belgelerdir. ABD büyükelçilikleri tarafından 1968 yılı ile 2010 yılları arasında yapılan 251.287 yazışmanın internet ortamına sızdırılması WİKİLEAKS sitesi üzerinden gerçekleştirilmiştir. WİKİLEAKS belgeleri ile ABD hükümeti uluslararası arenada itibar kaybederek diplomatik anlamda zor bir duruma düşürülmüştür. Bu durum ise tam anlamıyla bir istihbarata karşı koyma başarısızlığı olarak gösterilebilecektir.

İstihbarata karşı kayma faaliyetinin etkin kullanıldığı alanlardan birisi de diplomatik müzakere süreçleridir. Diplomatik müzakere sürecinde, müzakere öncesi istihbarat toplama faaliyetlerinin en yüksek seviyelere ulaştığı zamanlardır. Muhataplar hakkında bilgi toplanması rutin bir uygulama olsa da özellikle diplomatik kriz zamanlarında temsil edilen devletin en yüksek kazanç ile masadan kalkması için analiz edilmiş doğru verilerin temini ve karar vericilerin kullanımına sunulması son derece önemlidir. Ancak hedefiniz olan devletin hedefi olduğunuz gerçeği dikkate alındığında öncelikle faaliyetin güvenliği için tedbirler alınmalı, güvenlik hazırlık aşamasından başlayarak temasların her aşamasının gizlilik içerisinde neticelendirilmesi sağlanmalıdır. Planlama ve hazırlık aşamasında görev alacak kişilerin yürütülen

diplomatik sürecin gizliliğini kavrayabilecek ve kendisine teslim edilecek gizli bilgileri saklamakta gerekli özeni gösterebilecek kişilerden seçilmesi gerekmektedir. Tüm bu süreçte verilerin aktarıldığı, depolandığı veya taşındığı ortamların dışardan erişime kapalı olmasına özen gösterilmeli, gerekirse depolama cihazlarına da şifreleme yöntemleri ile ikincil bir koruma sağlanmalıdır. Müzakerelerin yapılacağı mekanların güvenliğinin sağlanması da bir diğer önemli husustur. Özellikle dış müdahaleye açık ortamlarda gerçekleştirilecek müzakerelerde gizli bilgileri içeren evrak veya cihazların yetkisiz kişilerce erişilemeyecek durumda olmasına da özen gösterilmelidir.

6.3 Türkiye Cumhuriyeti Diplomasi Tarihinde Stratejik İstihbarat

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilan edilmesinden ve bağımsızlığının kazanılmasından sonra yeni kurulan hükümetin en önemli sorunlarından bir tanesi, savaş sonrası değişen uluslararası dengelerde doğru konumu alabilmek ve rejime yönelik gelişen iç sorunlardır. Ayrıca ortaya çıkan sorunları önceden haber verebilecek bir istihbarat yapılanmasının tam anlamıyla oluşumunu tamamlamamış olması da bir diğer sorun olarak görülebilecektir. Nitekim uluslararası alanda meydana gelen yeni sorunlar, yapılan reformların tabanda tam anlamıyla karşılık bulamaması ve hatta yer yer isyanların yaşanması içinden çıkılması zor bir politik sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İç ve dış politikada yaşanan sorunlarda siyasi iradeye yardımcı etkin bir istihbarat yapılanmasına sahip olunmamasının temel sebebi kurtuluş savaşı yıllarında oluşturulan istihbarat yapılanmalarının daha çok askeri amaçlara yönelik olarak oluşturulması ve bu alanda faaliyet yürütmeleri olarak gösterilebilir. Yine bu dönemde uluslararası ilişkiler de yapılan reformlar ve barış anlaşmaları nedeniyle Batı ülkelerine, tarihsel ve dini anlamda ise Orta Doğu ve Asya ülkelerine yönelik bir dış politika belirlenmesi zorunluluğu da yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin diplomaside stratejik istihbarata olan ihtiyacını bir kat daha artırmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin coğrafi olarak Batı'nın en Doğu'sunda, Doğu'nun ise en Batı'sında olması dolayısıyla son derece kritik jeopolitik öneme sahip olması ve Türk-İslam sentezinin batı tarzı Cumhuriyet'le birlikte yaşanması nedeniyle yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin Avrupa'dan Kafkasya'ya kadar diplomatik bir ilişki içerisinde olmasını gerektirmiştir. Yeni kurulan Cumhuriyet'in lider kadroları bu durumu doğru okuyarak başlangıçta etkin bir dış politika yürütmektense barışçıl bir

politika söylemiyle uzman kadroların yetişmesi için bir yapılanma sürecine girmişlerdir. Uluslararası alanda meydana gelen siyasi krizlere karşı da İkinci Dünya Savaşı'na kadar bu siyasi stratejilerini korumuşlardır.

İkinci Dünya Savaşı'nın çıkması ile karmaşık durumda olan diplomatik ilişkiler daha da karmaşık hale gelerek devletler arasında tam anlamıyla bir Dünya savaşına dönüşmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nda ülkemiz bir diplomasi başarısı göstererek savaşa başlarda dahil olmamıştır. Bu süreçte "Küresel bir savaşın taraflarınca kendi saflarına çekilmek istenen Türkiye Cumhuriyeti tarafsızlık statüsünü korumak amacıyla istihbarat faaliyetlerinden sıkça yararlanmıştır. Türk istihbaratı dönemin en başarılı çalışmalarına imza atarak politik karar alıcılarına katma değeri yüksek istihbarat sağlamıştır." (Ateş, 2013: 57). Bu durum gerek kaynakların verimli kullanmasını gerekse yeni kurulacak olan diplomatik dengelerde ülkemize daha avantajlı bir pozisyon alma fırsatı vermiştir. Yine bu dönemde politik karar alıcılar ile istihbarat kurumlarının uyum içerisinde çalışmasının getirisi olarak Kurtuluş Savaşı'nda yapılan anlaşmalarla neticelendirilemeyen uluslararası sınır sorunları ve nüfus değişimi sorunları gibi diplomatik krizler çözüme kavuşturulmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrası 1945 yılında gerçekleştirilen Yalta Konferansı ile başlayan ve 1991 yılında SSCB'nin yıkılmasına kadar devam eden Soğuk Savaş dönemi, diplomatik faaliyetlere daha da hız kazandırmış ve savaş esnasında olduğu gibi yine bürokrasinin en önemli yardımcısı istihbarat kurumları ve temin edecekleri yüksek çarpanlı bilgiler olmuştur. Soğuk Savaş döneminde ülkemizin en önemli sorunlarının başında ABD ve SSCB'nin güç mücadelesine girmeleri ile diğer devletleri de yanlarına çekmek istemeleri sonucu iki kutuplu hale gelen dünyada diplomatik ilişkiler geliştirmek olmuştur. ABD ve SSCB teopolitik, jeopolitik ve etnopolitik anlamda son derece önemli olan Türkiye Cumhuriyeti'ni kendi bloklarına çekmek istemeleri ülkemizde de zaman zaman iç siyasetimizi olumsuz etkilemiş, ülkemiz NATO'ya üye olmakla diplomatik olarak bir taraf seçmiş, ancak SSCB ile de diplomatik ilişkilerini sürdürmeye devam etmiştir. NATO üyesi bir devlet olarak SSCB ile kurulan diplomatik yakınlık ülkemizin uluslararası ilişkilerinde sancılı bir dönem yaşamasına neden olmuştur. SSCB'nin komünizminin ileri karakolu olarak tanımlanabilecek sosyalizmin bu dönemde FKF ile ülkemizde taban bulmaya

başlaması ABD ve NATO devletleri tarafından tehlike olarak görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla karmaşık hale gelen diplomatik süreçte yine istihbarat faaliyetlerinin ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin desteğine olan ihtiyaç son derece artmıştır. Ülkemiz dış siyasetine yansıyan ABD ve SSCB siyasi çekişmesi, ideolojiler anlamında da ülkemizi etkilemiş "1960'ların başlarında sıradan miting, konferans ve boykotlarla başlayan gençlik olayları, 1968'de şiddet ve terörün körüklediği ideolojik bir çatışmaya" (Bozkurt, 2017: 2) dönüşerek iç siyasetimizi etkiler hale gelmiştir. Ülkemiz bu dönemde iç ve dış siyasette çeşitli krizlerle mücadele etmek zorunda kalmış ve nihayetinde de 1960 yılında yaşanan askeri darbe ile daha da karmaşık bir siyasi durum ortaya çıkmıştır. Hem kamu yönetimi hem de istihbarat başarısızlığı olarak nitelendirilebilecek darbenin engellenememesi sonucu ülkemiz siyasi bir kırılma yaşayarak NATO bloğunun diplomatik eksenine tekrar girmek durumunda bırakılmıştır.

İç ve dış siyasette ilerleyen yıllarda istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin etkin olarak yürütülememesi nedeniyle 1980 yılına gelindiğinde yine bir siyasi kriz olan darbe ile karşılaşan ülkemiz, tekrar NATO ve destekçilerinin eksenine çekilmiştir. Diplomatik emperyalizm diyebileceğimiz bu durum iç siyasetimizde olduğu gibi dönemin istihbarat yapılanmalarını da etkilemiştir. Bu dönemde stratejik istihbaratın etkin olarak kullanılması mümkün olmamıştır. Ülkemizde komünist yayılmacılık maksatlı "Sosyalist gençler, Suriye ve Ürdün'de bulunan El- Fetih kamplarında komando ve sabotaj eğitimi" (Bozkurt, 2017: 3) almışlardır. Yine bu dönemde diğer devletler tarafından ülkemizde bazı örtülü istihbarat operasyonları (Covert Action) ile çeşitli motivasyonlara sahip antikomünist oluşumlar meydana getirilmiş, bu sayede komünist yayılmacılığın engellenmesi sağlanmıştır. Yapılan örtülü operasyonlar ile ülkemizde fikir ayrılıklarının körüklenmesi sağlanarak kitleler mobilize edilmiş, paramiliter eğitim gören gruplar ise ülkemize geri dönmüş ve ülkemizdeki sokak eylemlerini gerçekleştirmişlerdir. Ülkemizde farklı görüşe sahip kitlelerin mobilize edilmesi ile sokak olaylarının meydana getirilmesinin engellenememesi nedeniyle iç ve dış politikada stratejik, taktik ve operasyonel istihbaratın etkin kullanılamadığını ve başarısız bir kamu yönetimi sergilendiğini göstermektedir.

Soğuk Savaş'ın bitişi olarak tanımlanan 1991 yılında SSCB'nin dağılması ile iki kutuplu dünya siyasi dengesi, baskın taraf olan Amerikan hegemonyasının hakim olduğu yeni bir politik düzen ortaya çıkarmıştır. Değişen politik dinamikler özellikle ekonomik alanda kendini göstermiş, ticaret iş birlikleri hız kazanmaya başlamıştır. Ülkemiz açısından SSCB'nin yıkılmasıyla yeni kurulan Asya ülkeleri ile diplomatik ilişkiler kurulması zorunlu hale gelmiş, bu durum ise yine bu coğrafyalara stratejik istihbarat üretilmesi için politikacılardan önce istihbaratçıların gitmesini zorunlu kılmıştır. Dönemin Türk dış politikası Asya kıtasında daha çok yeni kurulan devletler ile diplomatik kanal oluşturma çabalarıyla geçse de bu dönemin olayları ekonomik krizler ve yükselen siyasal akımların iç siyasette siyasi karar alıcıları bir hayli zorladığı ifade edilebilir. SSCB dağılmadan önce sol siyasal şiddet unsurlarının paramiliter yapılanmaları ve kontrgerilla faaliyetleri ülke yönetimini zorlamaktayken karşısına çıkarılan antikomünist unsurlar toplumun ideolojik sağ milliyetçi kesimi olmuştur. Ancak SSCB yıkıldıktan sonraki süreçte komünizmin yayılmasının yavaşlaması ülkemizde de artık eski desteğini bulamamasına neden olmuş, dolayısıyla ABD ve NATO bloğunun desteklediği antikomünist gruplara olan destek de azalmıştır. Benzer bir siyasi süreç İran'da yaşanmış, Fransa'da yaşayan Ayetullah Humeyni ABD ve NATO desteği ile İran'da komünist yönetimin yerine şeriat devrimi gerçekleştirmiştir. Humeyni daha sonra şeriat devriminin ayakta kalması için Hizbullah gibi yapılarla devrimi çevre ülkelere ihraç etme çabasına girmiştir. Bu süreçten etkilenen ülkelerden birisi de Türkiye olmuş, Hizbullah'ın lider kadroları İran'a giderek doktrinasyon süreçlerini tamamlamış ve ülkemize dönmüşlerdir. Sonraki süreçte Hizbullah ve faaliyetleri iç siyasette siyasi karar alıcı iradeyi oldukça zorlamıştır. Hizbullah faaliyetleri ile sol siyasal şiddeti benimseyen örgütlerin eylemlerinin yöntemsel olarak benzerlikleri burada dikkat çekicidir. Nitekim İslam'ın özellikle ülkemizdeki Sünni anlayışında 'Tedhişçilik' yani terörizmin eylemsellik anlayışında olduğu gibi hedef toplumda korku ve baskı oluşturmak için masum insanlara karşı saldırılar gerçekleştirme yöntemleri olmamasına rağmen Hizbullah'ın ülkemiz de kullanmış olduğu saldırı yöntemleri daha çok sol siyasal şiddetin eylemselliklerine benzemektedir. Dolayasıyla Hizbullah'ın içerisinde geliştiği Sünni toplumu temsil edecek bir yapı olduğu da söylenemeyecektir. Bu dönemde İran devrimi sonrası ortaya çıkan Hizbullah ideolojisi ekseninde ülkemizde yükselen dini istismar eden siyasal şiddetin ve sol terörün taban bulmasının ve dışarıdan destek almasının

engellenememesi de stratejik ve taktiksel istihbaratın etkin olarak kullanamadığını göstermektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde "İstihbarat oluşumları ve faaliyetleri dönemin ilk yıllarında politize olarak iç politikaya taraf olmuşlar," (Ateş, 2013: 87), dolayısıyla ülkemizin iç politikasında etkin bir rol üstlenememişlerdir. Bu dönemde siyasi ve ekonomik krizler ile boğuşan ülkemiz dış siyasette de pek varlık gösterememiştir. Ancak zamanla politikleşen istihbarat yapılanmaları ülkenin ortak düşmanları noktasında ortak hareket etme eğilimi göstermişlerdir. Bunun en önemli örneği PKK'dır. Başlarda iç siyaset sorunu olan PKK zamanla hem iç hem de dış siyaset sorunu haline gelmiştir. İlerleyen yıllarda PKK sorununa devamlı suretle militarist güvenlikleştirme politikası ile yaklaşan siyasi karar alıcılar, Türk siyasi tarihinin temel sorunu haline gelen PKK sorununu siyasal zemine çekme çabası göstermişlerdir. Siyasi karar alıcılar bu kapsamda yine taktik ve stratejik istihbarattan yararlanarak süreci yönetmişlerdir. Kısmen bu konuda da başarılı da olunmuştur. Bura da tamamen başarının elde edilememesinin temel nedenleri arasında dış istihbarat yapılanmalarının bu örgüte ve siyasi uzantılarına fazlaca sirayet etmeleri ve zaman zaman süreci baltalayacak hamleler ve eylemler yapmaları, etki ajanları ile örgüt üyelerini tedhişçiliğe teşvik etmeleridir. Ancak halen çok uluslu bir yapıya evrilen PKK Suriye, Irak, İran gibi komşu ülkelerde ve Avrupa ülkelerinde de yapılanmaya giderek daralan hareket alanını genişletmekte ve eleman temini için çalışmalarını yürütmektedir.

Ülkemiz 2011 yılında yaşanan Suriye İç Savaşı ve sonrasında Irak ve Suriye'de kurulan DEAŞ terör örgütünün faaliyetleri nedeniyle yaşanan göç sorunu günümüzde de dış siyasetin en önemli sorunları arasındadır. Suriye'de 2011 yılında yaşanan iç savaş ile oluşan göç dalgası, güney sınırımızda küresel güçler tarafından hibrit bir şekilde oluşturulmak istenen terör devleti, ülkemiz ile Suriye devleti arasında zaman zaman siyasi krizlere neden olmuştur. Ülkemize yerleşme niyetinde olmayan ve ülkemizden transit olarak geçip üçüncü bir ülkeye gitmek isteyen mülteciler konusu ise ülkemiz ve Batı ülkeleri arasında siyasi krizlere neden olmaktadır. Bu süreç ise istihbarat yapılanmalarının etkin olarak kullanılmasını gerektirmiştir. DEAŞ'ın Suriye ve Irak'ta alan kaybetmesi ile ülkemize mülteci kılığında girmek isteyen örgüt üyelerinin engellenmesinin yanında hasım devletlerin etki ajanlığı faaliyetleri de siyasi

karar alıcıların gerek taktik ve operasyonel gerekse stratejik istihbarattan yararlanmasını gerektirmiştir. Ayrıca Suriye'de yakın döneme kadar mukim iktidar ile yaşanan siyasi krizler ve 2016 yılından sonra Suriye iktidarının kontrol edemediği veya kontrol etmediği Kuzey Suriye'de kurulan YPG'nin ülkemize yönelik sınır tehditlerini bertaraf etmek için gerçekleştirilen ve zamana yayılan sınır ötesi askeri operasyonlara iç siyasetimizde yaşanan mülteci krize de eklenince, yakın tarihimizin iç ve dış siyaset anlamında zorlu bir süreçten geçtiğini söylemek mümkündür.

Tüm bu süreçlerde siyasal iktidarın istihbarat yapılanmaları vasıtasıyla stratejik, taktik ve operasyonel istihbaratları kullanarak bu sürçleri çoğunlukla başarı ile yönettiği söylenebilir. Nitekim kısmen taktiksel olarak başarısızlıklardan bahsedilebilse de büyük resme bakıldığında güney sınırımızda kurulmak istenen YPG yapılanması başarısız kılınmış, bölgede kitlesel olarak yaşanan göçler ile etnik yapının aleyhimize değişmesinin önüne geçilmiştir. Doğu sınırımızda kurulan ve Türk Dünyası ile aramızda bir siper devlet diyebileceğimiz Ermenistan'ın kuruluşuna benzer bir durum, yürütülen etkin uluslararası siyaset ve etkili operasyonlarla engellenmiş ve güney sınırımızda göreceli bir güvenlikleştirme politikası uygulanmıştır. Yine yaşanan siyasi süreçlerde istihbarat yapılanmalarınca üretilen taktik stratejik ve operasyonel istihbarat siyasi karar alıcı iradenin en büyük yardımcısı olmuştur. Burada dikkat edilmesi gereken bir başarı da öngörülü bir dış siyaset ile olaylara müdahale edilmesi ve uluslararası hukukun argümanlarını da kullanarak ülkemizin menfaatlerinin korunmasına yönelik adımlar atılmasıdır. Burada yalnızca militarist başarıdan bahsedilemeyeceği, uluslararası siyasetin etkin unsurlarına rağmen sınır ötesi operasyonlar yapılması ve tutunma noktasında kalınarak siyasi bir yapının oluşturulması, istikrasız hale gelen idarenin yeniden inşası ve istikrar sağlayarak ayakta kalabilecek hale getirilmesi de yakın dönem stratejik Türk dış siyasetinin başarısıdır. Burada artık Türk dış siyasetinin de istihbarat yapılanmalarının da bakış açılarının modern Dünya devletlerinin bakış açılarını yakaladıkları ve stratejik, taktik ve operasyonel istihbaratı başarılı bir şekilde kullanmayı ve yorumlamayı öğrendikleri, dolayısıyla siyasi iktidarı da bu yönde doğru veriler ve analizlerle beslediklerini anlaşılmaktadır. Yakın tarihimizde yaşanan bir diğer önemli uluslararası siyaset başarısı ise Mavi Vatan olarak adlandırılan deniz yetki sınırları alanında yaşanmıştır. Burada Libya'da mukim iktidar ile yapılan anlaşma gereği Güney

sahillerimizde ülkemizin çıkarlarına uygun siyasi anlaşmanın devam ettirilebilmesi için Libya'da mukim iktidarın ABD destekli yapılanma ile devrilmesine yönelik gerçekleşen kalkışmanın bastırılmasına destek verilmesi de yine istihbarat ve diplomasi başarısıdır.

Türkiye'nin ve Orta Doğu ülkelerinin kırılma yaşadıkları birinci süreç 1945'te ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkması ve siyasi bir figür olarak Orta Doğu'da belirmesi, ikincisi ise 1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Asya ülkelerinin bağımsızlık kazanmaları ve yeni Balkan devletlerinin kurulmalarıdır. Bu süreçlerde ülkemiz iç siyasette sürekli olarak siyasal ideolojiler ile meşgul edilerek etkin bir dış politika üretmesi engellenmiştir. Dolayısıyla ülkemizin bu dönemlerde iç ve dış siyasette karar alıcıların istihbarat yapılanmalarını stratejik istihbarat üretme noktasında etkin kullandıkları söylenemez, nitekim dönemin en bilinen sorunları arasında Kıbrıs sorunu, Ermeni soykırımı iddialarının dış siyasette ortaya çıkardığı sorun ve PKK (Partiya Karkeren Kürdistan) sorunu halen günümüzde de ulusal ve uluslararası sorun olarak ülkemiz politikalarının karşısında durmaktadır. Ancak Türkiye son dönemlerde Libya, Mısır ve Suriye de çıkarlarımız için önemli stratejik politikalar geliştirmiştir. Genel itibariyle bakıldığında stratejik istihbaratın ülkemiz tarafından en çok bu dönemde kullanıldığı da söylenebilir. Özellikle Orta Doğu'da yaşanan sıcak gelişmeler hakkında zaman zaman yanlış strateji ile dış siyaset dizayn edilse de değişen dinamikler ile yeniden denge sağlanarak üretilen yeni stratejilerle ülkemizin dış siyaseti dizayn edilmektedir. Ülkemizin dış siyasetinin dizayn edilmesinde en önemli yardımcısı olarak istihbarat yapılanmalarının olduğunu söylemek mümkündür. Bugün de halen sınır ötesinde yürütülün operasyonlarda ülkemiz istihbarat yapılanmalarının askeri unsurlarımız ile iş birliği ve uyum içerisinde çalışmaları neticesinde sağladığı stratejik, taktik ve operasyonel istihbaratın yardımıyla başarılı operasyonlar ve operasyonları destekleyen uluslararası siyaset yürütüldüğü söylenebilir.

7. SONUÇ

Güvenlik ihtiyacı, devletlerin yürüttükleri politikalar ile öncelikle elde etmeye çalıştıkları, elde edildiğinde ise sürdürülebilirliğini sağlamaya yönelik politikalar ürettikleri bir alandır. Devletler sürdürülebilir güvenliklerini sağlamaları için günlük gelişen olaylara ve gelişebilecek muhtemel olaylara yönelik etkin kararlar almalıdırlar. Her iki durumda da siyasi karar alıcı iradeler etkin bir kamu yönetimi ortaya koyabilmek için istihbarat faaliyetlerinden yararlanmaktadırlar. Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısında özellikle Soğuk Savaş döneminde akademik çalışmalar ile bilim olarak ele alınan ve bir disiplin haline getirilen istihbarat faaliyetleri günümüzde ise sistematik olarak kurulan istihbarat birimleri ile en son teknolojik imkanlar kullanılarak yürütülmektedir. Devletlerin istihbarat birimleri yürüttükleri faaliyetler ile siyasi karar alıcı iradelere analiz edilmiş doğru veriler sunarak karar alıcı siyasi iradelerinin verecekleri kararların sonuçlarını öngörebilmelerini sağlayarak sürprizlerle karşılaşmalarını engellerler. İstihbarat faaliyetlerinin kamu yönetiminde kullanılması yeni bir durum olmasa da başlarda daha az teknoloji ve daha fazla insan unsuru kullanılarak haberlerin toplandığı bir süreçten teknolojinin de gelişmesi ile çoğunlukla açık kaynaklardan bilginin temin edilerek işlenebilir veri haline getirildiği, istihbarat metot ve taktikleri ile kapalı kaynaklardan elde edilen bilgilerin hasım devletlere veya kişilere karşı kullanıldığı sürece evrilmiştir. Bu değişimdeki temel faktör ise karar alıcı iradelerin tehdit algılarının ve beklentilerinin zamanla değişim göstermesi sonucu istihbarat yapılanmalarının da bu taleplere cevap verecek şekilde değişimler göstermesidir. Bu değişimde etkili olan bir diğer husus ise ilk olarak ABD tarafından ortaya atılan Ulusal Güvenlik kavramıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle başlayan Soğuk Savaş sürecinde yeni ortaya çıkan Ulusal Güvenlik kavramı devletlerin güvenliklerini sağlamaları için sınır bağımsız operasyonlar yapmaya yetki vermesi istihbarat faaliyetleri ile desteklenmiş sınır bağımsız operasyonların gerçekleştirilmesini sağlamıştır. Devletler bu dönemde yürüttükleri istihbarat destekli örtülü operasyonlar ile yeni bir konvansiyonel savaştan kaçınmışlardır.

Devletlerin istihbarat örgütlerince yürütülen faaliyetler ile açık ve kapalı kaynaklardan elde edilen bilginin kamu yönetiminde ve diplomatik karar alma sürecinde etkin kullanılması ile gerek ulusal gerekse uluslararası alanda çarpanı yüksek bir güç ortaya çıkarması da karar vericilerin istihbarat kurumlarının sağlayacağı analiz edilmiş verilere sıklıkla başvurmalarına neden olmaktadır. İstihbarat kurumları talepleri karşılamak için en gelişmiş teknolojiyi kullanarak her türlü imkanlar ile etkin haber alma sürecini işletmektedirler. Teknolojinin istihbarat toplanmasında kullanılmasının yanında istihbarata karşı koyma faaliyetleri kapsamında, karşı istihbarat operasyonlarında da teknolojinin kullanılması yeni mücadele alanlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Tarihteki üniforma giymiş ordular ile yapılan konvansiyonel savaşların yerini vekil aktörlerle, teknoloji temelli yöntemlerle gerçekleştirilen hibrit ve asimetrik savaşlar almıştır. Konvansiyonel savaşların yerini alan yeni nesil savaş konseptinde devletlerin en önemli yardımcısı yine istihbarat birimleri ve sağlayacakları çarpanı yüksek istihbaratlar olacaktır. Üniformalı ordular kullanılarak yapılan savaşların zararlarının yanında istihbarat kurumlarının desteklediği örtülü operasyonlar, teknolojik imkanlarla yapılan siber saldırılar, devletlerin kaynaklarının harcanmasını engelleyen, en az maliyetle büyük kazanımlar elde edilen savaş yöntemleridir.

İstihbaratın etkin olarak kullanıldığı bir diğer alan ise uluslararası ilişkiler alanıdır. Diplomatik ilişkilerde hedef devletin kendi devletinizin çıkarlarına ters düşen faaliyetlerine karşı geliştirmeniz gereken eylemin ne olacağı, ne zaman olacağı, şiddeti, süresi ve kullanılacak argümanlar gibi birçok bilinmezlik stratejik istihbarat analizleri ile bilinir hale gelecektir. Uygulamada rasyonel kararlar ile en fazla faydayı sağlayacak hareket tarzının belirlenmesi de yine istihbarat analizleri ile sağlanacaktır.

Klasik ve modern devletlerde istihbarat birimlerinin değişmeyen önemi günümüzde gelişen teknoloji ve değişen ihtiyaçlara uygun şekilde yeniden yapılandırılarak, çağın gereklerine uygun ve modern hale getirilmektedir. Geleneksel anlamda suç grupları lokalize bir oluşum gösterirken, günümüzde suç gruplarının sınır aşan daha komplike yapılar haline gelmeleri gerek kamu düzeni gerekse ulusal güvenlik alanında suç grupları ile daha etkin bir mücadele sürdürülebilmesi için çağını yakalamış istihbarat

kurumlarının siyasi karar alıcı iradelerin yönetim süreçlerinde en önemli yardımcıları haline gelmelerine neden olmuştur.

İnsan istihbaratı ile başlayan haber alma süreci sinyal istihbaratı ile devam etmiş günümüzde internetin yaygın kullanılması ile siber alana evrilmiştir. İstihbarat yapılanmaları oluşturdukları yeni yapılarla kişilerin ve devletlerin oluşturdukları dijital ayak izlerini ele geçirmekte ve analiz etmektedirler. Günümüzde bütün istihbarat metot ve taktikleri geçerliliğini ve önemini korumasına karşın, internet verilerinin analiz edilmesi ile elde edilen istihbaratın önemi artmıştır. Gelişen teknoloji sayesinde yapay zeka uygulamaları yardımıyla yapılan veri işleme ve analizleri ile bilgilerin işlenmesi sonrası olasılık hesaplamaları kullanılarak yapılan istihbarat günümüzde yeni istihbarat üretim ve bilgi analiz yöntemi olarak kullanılmaktadır. Bunun yanında veri hırsızlığı olarak siber alanda yapılan casusluk faaliyetleri ile sistemlere yapılan saldırılarda günümüzün önemli istihbarat faaliyetleri arasındadır. Bilginin güç olması devletlerin bu gücü elde etmek için savaşmasına neden olmakta, bu durum da istihbarat yapılanmaları güçlü olan devletlerin rakip devletlere karşı daha güçlü hale gelmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla siyasi karar alıcıların kamu yönetiminde ve uluslararası siyaset alanında başarı sağlaması için istihbarat faaliyetlerinin özellikle de stratejik istihbaratın kullanımının önemi geçmişte olduğu gibi günümüzde de artarak devam etmektedir.

KAYNAKLAR

2937 Sayılı Kanun (1983). *Devlet istihbarat hizmetleri ve milli istihbarat teşkilatı kanunu (2937)*. 03.01.1983-RG:18210, [Çevrim-içi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2937&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5], Erişim Tarihi: 27.08.2024.

4982 Sayısı Kanun (2003). *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu, 24.10.2003.* R.G. 25269, [Çevrim-içi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4982.pdf], Erişim Tarihi: 06.05.2024.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (2004). *5237 Türk Ceza Kanunu 12.10.2004*. R.G. 25611, [Çevrim-içi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf], Erişim Tarihi: 05.04.2024.

5271 Ceza Muhakemesi Kanunu (2004). 5271 Ceza Muhakemesi Kanunu 17.12.2004. R.G. 25673, [Çevrim-içi: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5], Erişim Tarihi: 07.11.2024.

5397 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2023). *5397 Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 23.07.2003.* [Çevrim-içi: https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/bazi-kanunlarda-degisiklik-yapilmasina-dair-kanun-25884-5397-1], Erişim Tarihi: 11.10.2024.

Altın, Ş. (2019). *Teşkilat-ı mahsusa: Bir gizli teşkilatın öyküsü*. Hayat Yayınları.

Altıntaş, K.M., ve Dikkaş, M. (2024). Diplomatik müzakere süreçlerinde istihbarata karşı koymanın stratejik önemi ve tematik analizi. *Diplomasi ve Strateji Dergisi, 5* (1), 104-157.

Atay, M. (2025). *Rusya gizli istihbarat servisleri: KGB'nin kısa tarihi, 21. Yüzyıl Türkiye enstitüsü*. [Çevrim-içi: www.21yyte.org.tr], Erişim Tarihi: 01.02.2025.

Ateş, A. (2013). *Stratejik istihbarat ve Türk dış politikasına etkisi.* [Yüksek Lisans Tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Ateş, A. (2022). İstihbaratın denetimi: Karşılaştırmalı bir analiz. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi, 4*(1), 42-51.

Atılır, A. (2018). *Türkiye'de istihbarattan sorumlu kurumların yapısı, faaliyet alanları, aralarındaki bilgi paylaşımı ve sorunların belirlenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 04.11.1950.* [Çevrim-içi; www.inhak.adalet.gov.tr], Erişim Tarihi: 23.09.2024.

Bayraktar, G. (2014). Harbin beşinci boyutunun yeni gereksinimi: Siber istihbarat. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 10* (20), 119-147.

Bozkurt, C. (2017). 1968 olaylarının Türk siyasetine etkisi: Milliyetçi hareketin komando kampları. *Türk Dünyası Araştırmaları, 117* (231), 67-84

Bulut, M. (2017). İstihbarat başarısızlığına analitik bir yaklaşım: Tanımı, sebepleri ve çözüm önerileri. *Güvenlik Çalışmaları Dergisi, 19*(1), 67-90.

Can, A.T. (2019). *İstihbarat-Dünyayı yöneten derin güç.* Tutku Yayınevi.

Çencen, N., Kocamanoğlu, S., ve Berk, M.B. (2021). Lisans ve lisansüstü düzeyde istihbarat eğitimi: Türkiye ve ABD örneklerinin karşılaştırılması. *SDE Akademi Dergisi, 1* (3), 98-134.

Daban, C. (2017). Uluslararası ilişkilerde siyasal aktörler, bürokrasi ve jeopolitik bağlamında diplomasi: Türkiye Cumhuriyeti örneği. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 2* (2), 22-50.

Durmuş, M. (2006). *Özel hayatın korunması hakkı ve bu çerçevede istihbarat faaliyetleri.* [Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.

Gül, Z. (2015). Stratejik istihbarat ve genel yanılgılar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi, 4*(1) 111-132.

Gülada, M.O. (2019). İkinci Dünya Savaşı'nda Sovyetler Birliği'nin casusluk karşıtı propagandasının posterlerdeki sunumu. *Medeniyet ve Toplum Dergisi 3*(1), 49-68.

Iordanou, I. (2020). *Venedik Gizli Servisi: Rönesans'ta bir istihbarat teşkilatı.* (F. Yücel, Çev.), Kronik Kitap.

Keleştemur, S.A. (2018). Siber istihbaratın kamu güvenliği için rolü ve önemi. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gedik Üniversitesi.

Koca, H.İ. (2019). Stratejik istihbarat. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 6 (4), 2187-2198.

Olson, J.M. (2021). *Casusu yakalamak: Karşı istihbarat sanatı.* (G. Yılmazlı, Çev.), Yeditepe Yayınevi.

Önder, H.M., ve Kodaman, T. (2022). İstihbarat ve dış politika ilişkisi. *International Journal of Politics and Security, 4* (2, İstihbarat Özel Sayısı), 39-64

Özdağ, Ü. (2014). *İstihbarat teorisi*. (8. Baskı). Kripto Yayın.

Özdemir, A. (2016). Kamu Düzeni ve Kamu Güvenliği kavramlarına analitik bir yaklaşım (Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının sınırlandırılması örneği). *Internatıonal Journal of Legal Progress, 2* (2), 78-115.

Rsulov, İ., & Jane M. (2024). Stratejik istihbarat ve örtülü operasyonların dış politikada önemi: İran'ın balkanlar politikası (Bosna Hersek ve Arnavutluk örneği). *İstihbarat Çalışmaları ve Araştırmaları Dergisi*, *3* (2), 212- 242.

Salihi, E., ve Göksun, Y. (2018). *Deaş'ın medya stratejisi (Rapor).* [Çevrim-içi: https://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/98.-DAES%CC%A7-tamrapor.pdf], Erişim Tarihi: 03.02.2025.

Söylemez, Z. (2015). Türkiye'de istihbarat mekanizmalarının koordinasyon sorunu. [Çevrim-içi: https://ozelburogrubu.com/wp-content/uploads/2022/09/TURKIYEDE-ISTIHBARAT-MEKANIZMALARININ-KOORDINASYON-SORUNU.pdf], Erişim Tarihi: 13.01.2025.

T.C. Anayasası (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. 09.11.1982, 2709, R.G.17863, [Çevrim-içi: www.anayasa.gov.tr], Erişim Tarihi: 08.09.2024.

TDK (2024) *Türk dil kurumu güncel Türkçe sözlük.* [Çevrim-içi: www.sözlük.gov.tr], Erişim Tarihi: 09.11.2024

Tzu, S. (2019). *Savaş sanatı*. (M. Demirekin, Çev.), The Roman.

URL-1 (2025). *Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)*. www.mit.gov.tr. Erişim Tarihi: 11.01.2025.

Yetkin, M. (2018). *Meraklısı için casuslar kitabı*. Doğan Kitap.